

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ
KATEDRA VĚD O VÝCHOVĚ**

**NÁVRH UČEBNÍHO TEXTU PRO PŘEDMĚT PEDAGOGIKA
„VZTAHY RODINY A ŠKOLY“**

Mgr. PETRA SUCHÁ

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

2014

UNIVERSITY OF PARDUBICE
FACULTY OF ARTS AND PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF EDUCATION

PROPOSAL OF THE DIDACTIC TEXT FOR THE
PEDAGOGICAL SUBJECT
„RELATIONSHIPS OF FAMILY AND SCHOOL“

Mgr. PETRA SUCHÁ

FINAL WORK

2014

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 15. 6. 2014

Mgr. Petra Suchá

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu závěrečné práce Mgr. Adrianě Sychrové, Ph.D. za odborné vedení, užitečné rady, vstřícný přístup a trpělivost při zpracování této závěrečné práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Jarmile Sedláčkové ze SPgŠ a SZŠ Krnov za konzultaci a odborné rady.

ANOTACE

Závěrečná práce je věnována návrhu učebního textu do předmětu pedagogika pro Střední pedagogickou školu a Střední zdravotnickou školu Krnov. Učební text se zabývá problematikou rodiny, školy a jejich vzájemné spolupráce. Součástí práce je i stručné shrnutí informací o učebnici, její funkci a parametrech.

Poslední část práce je zaměřena na rozbor a didaktickou analýzu navrhovaného učebního textu.

KLÍČOVÁ SLOVA

učebnice, učební text, rodina, škola, možnosti komunikace, didaktická analýza

TITLE

Proposal of the didactic text for the pedagogical subject. „Relationships of Family and School“.

ANNOTATION

The final work is devoted to proposal of the didactic text for the pedagogical subject for Secondary teacher-training school and Secondary medical school Krnov. The didactic text deals with problems of family, school and their reciprocal cooperation. Work also includes a brief summary of information about the textbook, its function and parameters.

The last part of work focuses on the analysis and didactic analysis of the proposed didactic text.

KEYWORDS

textbook, didactic text, family, school, possibility of communication, didactic analysis

OBSAH

ANOTACE	5
ANNOTATION	5
OBSAH	6
ÚVOD	7
1. TEORETICKÁ ČÁST	8
1.1 UČEBNICE	8
1.1.1 Pojem učebnice	8
1.1.2 Funkce a struktura učebnice	9
1.1.3 Text učebnice	10
1.2 UČENÍ Z TEXTU A VLASTNOSTI TEXTU	11
1.2.1 Obtížnost textu učebnice	13
1.3 DIDAKTICKÁ VYBAVENOST UČEBNICE	14
2. PRAKTICKÁ ČÁST	16
2.1 NÁVRH UČEBNÍHO TEXTU	16
2.1.1 Komu je učební text určen	16
2.1.1.1 Střední pedagogická škola a střední zdravotnická škola Krnov	16
2.1.1.2 Charakteristika vzdělávacího programu a profil absolventa	16
2.1.1.3 Celkové pojetí vzdělávání v daném programu	17
2.1.2 Osnovy předmětu Pedagogika	18
2.1.2.1 Pojetí vyučovacího předmětu	18
2.1.2.2 Rozpis učiva	19
2.1.3 Didaktická analýza učebního textu	21
2.2 UČEBNÍ TEXT	22
ZÁVĚR	54
POUŽITÁ LITERATURA	55
PŘÍLOHY	59

ÚVOD

I přes neustálý příval technických vymožeností a nových didaktických prostředků v současné době, je učebnice stále nejvíce využívaným zdrojem informací jak pro žáky, tak i učitele. Nalézt učebnici s vhodnými vlastnostmi, které by odpovídaly schopnostem a dovednostem čtenáře, však už nepatří k jednoduchým úkolům.

Úkolem závěrečné práce je tvorba návrhu učebního textu pro předmět Pedagogika pro Střední pedagogickou školu a Střední zdravotnickou školu Krnov. Didaktický text je svým obsahem zaměřen na v současnosti velmi diskutované téma „Vztahy rodiny a školy“. V jednotlivých kapitolách se podrobněji věnuje problematice rodiny, školy a jejich vzájemné spolupráci. Další část závěrečné práce se zabývá samotným návrhem učebního textu, jeho rozбором a didaktickou analýzou. V neposlední řadě se v teoretické části věnuje učebnici jako takové, její funkci a vlastnostem.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1 UČEBNICE

V současné době je na trhu celá řada materiálních didaktických prostředků, které je možné využít ve vzdělávacích procesech [1]. I při existenci mnoha moderních pomůcek si nelze nevšimnout, že tradiční a zcela běžné prostředky, jako je školní tabule, školní obraz, ilustrace v učebnicích si trvale zachovávají svůj význam [21]. K výukovým pomůckám, které přispívají ke zkvalitnění vzdělání, patří neodmyslitelně učebnice, která je součástí nejstarších produktů lidské kultury [1,16]. Přes neustálý přísun technických vymožeností, jako jsou multimediální výukové programy, se může někomu zdát tištěná učebnice jako zastaralý didaktický prostředek. K upuštění od klasické tištěné učebnice ze školní výuky však nedochází [17]. Nejen že ze škol nemizí, ale jsou využívány čím dál víc. Výzkum učebnic se neustále rozvíjí, o což se starají speciální centra v jednotlivých zemích [16].

1.1.1 Pojem učebnice

Výraz „učebnice“ lze vysvětlit některou z mnoha definic. Pro příklad lze uvést definici Mayerse Klenese, který v knize *Lexikon – Pädagogik* (1988) uvádí:

„Učebnice: Prostředek vyučování a učení v knižní formě, ve které jsou určitá odborná témata a okruhy daného předmětu metodicky uspořádány a didakticky ztvárněny tak, že umožňuje učení ...“ [17, s. 13]

I přes správnost, však tyto definice nejsou úplné a popisují pouze některé z hlavních charakteristických rysů učebnice. Pro výstižnější formulaci je nutné nahlížet na učebnici komplexněji a to od jejího zařazení až po specifické vlastnosti [17]. Lze ji charakterizovat jako vyučovací a učební nástroj, který usměřuje a realizuje výchovné a vzdělávací cíle učebních osnov, vymezuje rozsah a obsah učiva a poskytuje podklady pro tvorbu intelektuálních a praktických schopností. Z pohledu pedagogické komunikace lze na učebnici pohlížet jako na prostředek zprostředkované komunikace žáka (i učitele) s učivem [7].

1.1.2 Funkce a struktura učebnice

Dobré didaktické zpracování učebnice umožňuje, aby učebnice plnily své základní funkce [21]. Funkcí se rozumí role učebnice ve vzdělávacím procesu. Teorie učebnice pohlíží na funkci učebnice z pohledu subjektů, které s učebnicí pracují:

Funkce učebnice pro žáky: učebnice jako zdroj určitých poznatků a dalších složek vzdělání (dovednosti, hodnoty, atd.)

Funkce učebnice pro učitele: učebnice jako podklad pro plánování obsahu učiva, přímé použití obsahu ve výuce a možnost hodnocení výsledků žáků [17].

Existuje několik dalších klasifikací, které vystihují funkci učebnice pro žáky. Nejpodrobnější klasifikace od D. D. Zujev je uvedena v knize *Školnyj učebnik* (1983):

Informační funkce: učebnice definuje obsah vzdělání v daném předmětu či oboru a rozsah informací pro žáky určených k osvojení

Transformační funkce: učebnice poskytuje přeformulované odborné informace z vědních oborů tak, aby byly přístupné žákům

Systematizační funkce: učebnice člení a vymezuje posloupnost učiva do jednotlivých ročníků a stupňů škol

Zpevňovací a kontrolní funkce: učebnice poskytuje žákům pod vedením učitele možnost osvojení, procvičování poznatků a dovednosti a kontrolu míry osvojení

Sebevzdělávací funkce: učebnice motivuje žáky k samostatné práci s učebnicí a potřebám poznávání

Integrační funkce: učebnice jako základ pro pochopení a ucelení informací, získaných z jiných zdrojů

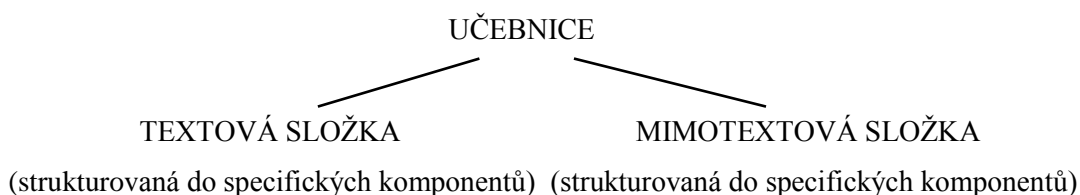
Koordinační funkce: učebnice usměřňuje při využívání dalších učebních prostředků, které na ni navazují

Rozvojově výchovná funkce: učebnice se podílí na utváření rysů žáka [17,7].

Výše zmíněné funkce mohou být v učebnicích zakomponovány s odlišnou intenzitou a to např. v závislosti na typu učebnice, vyučovaném předmětu, či stupni školy [17,7].

V současné době není učebnice ve škole využívána jako izolovaný prostředek, ale součástí mnoha dalších jiných didaktických nástrojů. To může ovlivnit didaktickou funkci učebnice, nikterak ji však nesnižuje [21].

Pokud má učebnice plnit jednotlivé funkce, musí obsahovat patřičné strukturální komponenty (obr. 1).

Obr. 1 – Obecný model struktury učebnice [17]

J. Doleček, M. Řešátko a Z. Skoupil (1975) vytvořily klasifikaci strukturálních komponentů textové složky učebnice na základě jejich funkcí:

Motivační text: úvod k učivu

Výkladový text: sdělení poznatků, faktů, teorií, atd.

Regulační text: aktivizace žáka, pokyny ke cvičením

Ukázky a příklady: funkce není definována

Cvičení: opakování a získání určitých dovedností a návyků

Otázky: aktivizující funkce

Prostředky zpětné vazby: získání informací o postupu učení (výsledky cvičení) [17].

Následně byly vyvinuty další dokonalejší modely struktury učebnice, které jsou založené na podrobnější taxonomii, jako např. model učebnice fyziky M. Bednaříka (1981). Objasnění funkcí a struktury učebnice významně přispívá při tvorbě, posuzování a zpracování dalších učebnic [17].

1.1.3 Text učebnice

Termín text lze definovat dvojím způsobem. Verbální textový komponent je nejdůležitější a nejrozsáhlejší složka učebnice, která je vyjádřena slovně. Výraz text však může být použit pro označení učebnice jako celku, tedy jak pro slovní část, tak pro obrazové, vizuální složky. Na základě těchto poznatků může být učebnice chápána jako soubor přenášející informace bez omezení na pouze verbální text [17].

Součástí obecného pojmu text je pojem **didaktický text** či **pedagogický text**, který plní didaktickou nebo obecnější pedagogickou funkci. Tento typ textu má 3 základní charakteristiky:

- je vyjádřen v přirozeném nebo i symbolickém jazyce (matematiky, chemie, fyziky, ...)
- obsahuje verbální nebo verbálně-obrazové informace
- je určen pro učení, vzdělávání, výchovu, kulturní rozvoj [2].

J. Průcha didaktický text definuje jako „*jakýkoli informační útvar, a to verbální (psaný, tištěný, zvukový) nebo obrazový, resp. verbálně obrazový, který má didaktickou uzpůsobenost jakožto prostředek učení*“ [17, s. 25].

Didaktický text zpracovaný do podoby učebnice je nazýván jako učebnicový text [2].

1.2 UČENÍ Z TEXTU A VLASTNOSTI TEXTU

Učení z textu je stále častější využívanou metodou pro získávání znalostí [15]. Učebnice jsou vedle učitelova výkladu, hlavním zdrojem informací [16].

Učení z textu je specifický druh učení. Jde o záměrné činnosti, které provádí čtenář s textem, aby porozuměl a začlenil informace obsažené v textu do svých dosavadních znalostí. Výsledkem porozumění textu je určitá mentální reprezentace textu čtenářem. Existují mnoho dalších a podrobnějších definic pojmu učení z textu. Například J. Průcha (1998) ho vymezuje jako proces vnímání, chápání, zpracování a zapamatování didaktické informace sdělované didaktickým textem [2].

Učení z textu lze definovat jako interakce mezi subjektem a textem, při níž na sebe působí různé charakteristiky těchto „partnerů“ [16,2]. V knize Jana Průchy *Učení z textu a didaktická informace* (1987) je uvedeno jak na sebe tyto charakteristiky textu a učícího se subjektu vzájemně působí (tab. 1) [16].

Tab. 1 – Interakční model učení z textu [16]

TEXT		SUBJEKT
(1) poznatková (obsahová) struktura	↔	(1) kognitivní kompetence
(2) jazyková struktura	↔	(2) jazyková kompetence
(3) stimulační charakteristiky	↔	(3) zájmy, postoje a motivace
(4) komunikační charakteristiky textu	↔	(4) komunikační podmínky zpracování textu
(5) regulační charakteristiky	↔	(5) autoregulační kompetence

Geoffrey Petty popisuje dva přístupy ke studiu formou čtení podle Martona a Säljö:

Povrchový přístup: (žáci jsou při něm pasivní). Je založen především na učení z paměti, dochází k rozšiřování poznatků bez pochopení jejich smyslu, stavějící často na mechanickém „biflování“. Čtenáři chtějí zvládnout celé téma, naučit se co nejvíce stran, najít správné odpovědi, vstříbat přesně dané vědomosti, naučit se látku doslova.

Hlubkový přístup (žáci jsou při něm duševně aktivní). Snaží se pochopení smyslu učiva a porozumění mu. Chtějí znát hlavní myšlenky, téma jako celek, souvislosti, logiku argumentace, smysl určitých nejasných částí učiva, oprávněnost závěru, na čem je argumentace postavena, co znamená obsah textu ve svých důsledcích [15,2].

Mezi další možný způsob čtení se řadí **nulový přístup** (žáci při něm pouze mechanicky pročítají text v domnění). Chtějí ho mít co nejrychleji za sebou, vědět, co se odehrává kolem nich [15].

Čtení by mělo být vždy aktivním konstrukčním procesem, při němž subjekt pozorně zkoumá text a je schopen porozumět uvedeným informacím a následně si je osvojit [15].

Učení z textu má mnoho výhod. Příkladem může být individualizované učení, které každému umožňuje pracovat svým vlastním tempem [15].

Učení z textu je a zřejmě delší dobu zůstane jedním z nejdůležitějších typů učení současné doby [2].

Osvojení edukačního textu závisí pochopitelně na vlastnostech učebnice [16]. Učebnicový text má stejné vlastnosti, jako kterýkoli jiný text (čitivost, kohezivnost, koherentnost, intertextovost), ale jsou pro něj typické ještě další tři vlastnosti (intencionálnost, regulativnost, obtížnost). Obsahuje informace speciálně vybrané, uspořádané a upravené tak, aby žák při učení z tohoto textu dosáhl stanovených výchovně-vzdělávacích cílů a současně se naučil, jak s těmito texty pracovat. Vlastností pedagogického textu:

Intencionálnost textu: každý text obsahuje určitý komunikační záměr autora. V pedagogickém textu jde o předání poznatků a dovedností žákům daného věku, vzdělání a schopností.

Čtivost textu: text určený k učení, musí být srozumitelný (čitivý) pro čtenáře, kterým je určen.

Obtížnost textu: stejný text může být pro žáky odlišných věkových skupin různě obtížný. Empiricky lze stanovit hodnoty indexu obtížnosti pro dané ročníky a porovnat je s hodnotami zjištěnými u konkrétních učebnic.

Kohezivnost (vnitřní soudržnost) **textu:** pro porozumění a orientaci v textu je důležitá jeho soudržnost.

Koherentnost (tematická spojitost) **textu**: úkolem je zajistit, aby žák bez problémů rozpoznal dané téma a jeho souvislost s tématy dalšími.

Intertextovost: vytvoření vazeb mezi dosavadními znalostmi a novými informacemi obsaženými v textu.

Regulativnost textu: studijní text by měly vést, řídit a usměrňovat činnost čtenáře. Ten by měl být schopen bez pomoci dalších osob (učitele, rodičů) text přečíst tak, aby mu porozuměl a zapamatoval si ho díky regulačním prvkům zabudovaným do textu [2].

Z praktického hlediska, ve vztahu ke školní edukaci, jsou nejdůležitější ty vlastnosti, které mají vliv na **obtížnost textu** učebnic. Obtížnost textu vyjadřuje, jak jsou učebnice uzpůsobeny pro pochopení a učení ze strany žáků [16].

1.2.1 Obtížnost textu učebnice

Z didaktického hlediska je důležité sledování obtížnosti učebnic, rozbor vlastností, které usnadňují nebo naopak brzdí proces učení žáků [21]. I jednoduchý text může být vytvořen tak, že je pro žáky nezajímavý nebo nepochopitelný. Obtížnost textu učebnice je objektivní vlastnost, která je dána jeho specifickými charakteristikami.

Autoři většinou neodhadnou míru množství informací v textu a text tak přetěžují jak z hlediska kvantitativního (vysoký počet nashromážděných termínů) tak i z hlediska kvalitativního (složitě vyjadřování) bez přiměřenosti prezentace učiva podle stupně rozvoje žáků [21,7]. Pro české učebnice je dlouhodobým problémem nepřiměřeně vysoká obtížnost jejich textu [16]. Normy stanovující míru obtížnosti textů učebnic u nás však nejsou zpracovány. Potvrzuje se, že pokud je autor učebnice učitel, text je úměrný schopnostem žáka. V opačném případě jeli autorem vysokoškolský nebo vědecký pracovník, text je obvykle zpracován způsobem neodpovídajícím dovednostem žáka [17]. Obtížnost textu některých učebnic je v nižších ročnících vyšší než v ročnících vyšších [7]. Proto je důležité při tvorbě těchto učebnic mít stále před očima děti, kterým je učebnice určena.

„Knihy musí předkládat všechno srozumitelně a přístupně, tak aby žákům podávaly světlo, s jehož pomocí mohou sami porozumět všemu i bez učitele ...

Smysl toho je, že nesmíme žáka obtěžovat věcmi, které jsou vzdáleny jeho věku, jeho chápavosti a současného stavu, aby se nemusil potýkat s prázdnými stíny ...“

J. A. Komenský, *Velká didaktika* (1657) [17, s. 7]

Kromě míry obtížnosti textu učebnic na jedné straně, je na druhé straně důležité, jak se s textem následně zachází v průběhu učení a vyučování [16]. Požadavek, aby žákům byly předkládány učební úlohy odpovídající jejich schopnostem, většina učebnice nesplňuje [7]. Přitom požadavky o jazykové kvalitě učebnic, vyřčené již v minulosti znějí jasně: „*Učebnice má být psána jasně a odpovídat věku a schopnostem žáků*“ [21, s. 105].

1.3 DIDAKTICKÁ VYBAVENOST UČEBNICE

Didaktická vybavenost je prostředek, který určuje kvalitu učebnice vzhledem k edukačnímu využití, zdali je učebnice adekvátně vybavena jako didaktický prostředek.

Hodnotí na základě strukturních komponentů, které plní určité funkce. Dobře zpracovaná školní učebnice je velmi důmyslný prostředek, s bohatě členěnou strukturou a s funkčně konstruovanými komponenty této struktury [16]. J. Průcha ve své knize rozlišuje 36 komponentů, které jsou vyjádřeny verbálně nebo obrazově. Jsou to např. tyto komponenty: [16,17]

I. Aparát prezentace učiva (celkem 14 komponentů)

(A) *verbální komponenty: (9)*

- výkladový text prostý
- shrnutí učiva k tématům
- doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů aj.)
- slovníčky pojmů, cizích slov aj. atd.

(B) *obrazové komponenty: (5)*

- umělecká ilustrace
- nauková ilustrace (schématické kresby, náčrtky, grafické modely aj.)
- fotografie atd.

II. Aparát řídicí učení (celkem 18 komponentů)

A) *verbální komponenty: (14)*

- předmluva (úvod do předmětu, ročníku)
- otázky a úkoly za lekcí
- otázky a úkoly za témata
- explicitní vyjádření cílů učení
- sebehodnocení výkonů žáků
- odkazy na jiné zdroje informací atd.

(B) *obrazové komponenty: (4)*

- grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, úkoly aj.)
- užití zvláštní barvy pro určité části textu
- užití zvláštního písma pro určité části textu atd.

III. Aparát orientační (celkem 4 komponenty)

A) verbální komponenty

- obsah učebnice
- členění učebnice (na tématické celky, kapitoly, lekce aj.)
- marginálie
- rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)

Podle toho, jak je učebnice sestavena, lze usuzovat její větší či menší didaktickou vybavenost. Výpočet míry didaktické vybavenosti je založena na vyhodnocování rozsahu využití strukturních komponentů.

České učebnice v současné době působí na první pohled velmi atraktivně, zdali však svou strukturou odpovídají příslušné didaktické vybavenosti, není známo, protože analýza těchto učebnic se z toho hlediska provádí jen u několika z nich. Ty se na jedné straně projevují zjevnými nedostatky v didaktickém vybavení, na druhé straně však využívají určité inovační prostředky [17].

2. PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 NÁVRH UČEBNÍHO TEXTU

Tato kapitola je zaměřena na návrh a rozbor navrženého učebního textu.

2.1.1 Komu je učební text určen

Navržený učební text je určen studentům 4. ročníku studijního oboru Předškolní a mimoškolní pedagogika. Téma obsažené v učebním textu je probíráno v rámci předmětu Pedagogika. Týdenní dotace předmětu Pedagogika je 2 hodiny/týdně v 1. – 4. ročníku oboru. Učební plán oboru je uveden v Příloze A.

2.1.1.1 Střední pedagogická škola a střední zdravotnická škola Krnov

Střední pedagogická škola a střední zdravotnická škola Krnov dostala svůj nový název po sloučení obou škol v roce 2005/2006.

Hlavním účelem organizace je uskutečňovat vzdělávání a výchovu žáků a studentů podle příslušných vzdělávacích programů. Střední škola zajišťuje výuku čtyřletých oborů předškolní a mimoškolní pedagogika, pedagogické lyceum, sociální a veřejnosprávní činnost a zdravotnický asistent v denní formě. Dále nabízí možnost dálkového studia ve výše zmíněných oborech.

Předmětem činnosti, odpovídajícím hlavnímu účelu, je poskytování středního vzdělání s maturitní zkouškou.

2.1.1.2 Charakteristika vzdělávacího programu a profil absolventa

Studijní obor Předškolní a mimoškolní pedagogika

Kód a název oboru: 75-31-M/01 Předškolní a mimoškolní pedagogika

Stupeň poskytovaného vzdělání: střední vzdělání s maturitní zkouškou

Délka vzdělávání: 4 roky

Forma vzdělávání: denní

Absolvent je připraven pro výkon výchovně vzdělávací a zájmové činnosti v oblasti výchovy a vzdělávání dětí předškolního a školního věku.

Uplatní se jako učitel v mateřských školách nebo jiném zařízení pro děti předškolního věku. Dále pak jako vychovatel nebo pedagog volného času ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, především ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech, nebo jako vychovatel ve školských výchovných a ubytovacích zařízeních s výjimkou školských zařízení, u kterých se pro výkon přímé pedagogické činnosti vyžaduje vysokoškolské vzdělání dle § 16(2) zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Absolvent se uplatní rovněž v neškolských zařízeních (sociálních, zdravotnických, zájmových), kde se pro výkon výchovné a vzdělávací činnosti vyžaduje pedagogická způsobilost.

Po úspěšné absolvování vzdělávacího programu má žák možnost dalšího studiu na vyšších nebo vysokých školách s obdobným zaměřením.

2.1.1.3 Celkové pojetí vzdělávání v daném programu

Cílem studia je příprava žáka na úspěšný, smysluplný a odpovědný osobní, občanský i pracovní život v podmínkách neustále se rozvíjejícího světa.

Mezi základní strategické cíle vzdělávacího programu patří:

Učit se poznávat: osvojit si, prohloubit a dále rozšiřovat základní vědomostní poznatky; rozvíjet dovednost učit se a motivovat je k celoživotnímu vzdělávání; podněcovat schopnost řešit problémy

Učit se pracovat a jednat: naučit se a podněcovat aktivitu, přizpůsobivost a tvořivostí ovlivňovat prostředí ve svém okolí; vyrovnávat se s různými situacemi a problémy; umět zodpovědně pracovat jak v týmu, tak samostatně; být schopen vykonávat povolání a pracovní činnosti, pro které byl připravován a umět se v ní seberealizovat

Učit se být: rozumět vlastní osobnosti a jejímu utváření; dodržovat obecně platné morální, etické normy a podle nich jednat; rozvíjet samostatný úsudek, rozhodování a posilovat schopnost odolávání vůči vnějším vlivům; vést žáky k osobní zodpovědnosti

Učit se žít společně: učit se žít a umět spolupracovat s ostatními, tzv. rozvíjet komunikační dovednosti potřebné pro partnerský život a život v širší společnosti; upevňovat morální a odpovědné chování žáků v souladu s morálními a etickými pravidly; být součástí života společnosti a nalézt v ní své místo [34].

2.1.2 Osnovy předmětu Pedagogika

2.1.2.1 Pojetí vyučovacího předmětu

Cílem předmětu Pedagogika je připravit žáky po všech stránkách pro profesi pedagogického pracovníka. Výuka poskytuje potřebný pedagogický základ pro rozvoj všech učitelských kompetencí. Vzdělávání dále směřuje k pozitivnímu ovlivňování hodnotové orientace a kultivaci žáků tak, aby co nejlépe vzdělávali, socializovali a zkulturnovali další generace.

Učivo je rozděleno do čtyř ročníků a vyučuje se po celou dobu vzdělávání. Jednotlivé tematické celky jsou rozvrženy tak, aby byl žák všestranně připraven pro každodenní práci pedagogického pracovníka, a také s ohledem na použití těchto základů v dalších předmětech (didaktika pedagogických činností, pedagogická praxe). Výuka se orientuje tak, aby si žák:

- osvojil základní terminologii pedagogických oborů
- chápal a rozvíjel vrozené a získané dispozice dětí, zaměřoval se na rozvoj jejich kompetencí
- sledoval a vyhodnocoval pravidelně a zodpovědně změny ve vývoji svěřených dětí a dokázal na ně odpovídajícím způsobem reagovat
- chápal bezpečnost práce jako součást péče o zdraví své, svěřených dětí a spolupracovníků
- znal a dodržoval základní právní předpisy týkající se BOZP a požární prevence
- posiloval své etické vědomí a hodnotový systém, přirozenou úctu k druhým, empatii.

Pedagogika vytváří pozitivní vztah žáků k učení a celoživotnímu vzdělávání. Vede k dovednosti zpracovávat informace z různých zdrojů a pracovat s textem. Učí žáky formulovat své myšlenky a vyjádřit je souvisle a srozumitelně a obhájit svůj názor. Vede žáky k jednání v souladu s morálními principy, pěstuje zájem o výchovně-vzdělávací dění u nás a ve světě. Vyučovací předmět se podílí zejména na rozvoji kompetencí k učení, řešení problémů, komunikativních, personálních a sociálních, občanských a kulturního povědomí, k pracovnímu uplatnění a podnikatelským aktivitám, matematických a využívat prostředky ICT a pracovat s informacemi.

2.1.2.2 Rozpis učiva

Žák po absolvování výuky předmětu Pedagogika:

- užívá správně odbornou terminologii
- srovná funkci výchovy a vzdělávání v osobním životě a v životě společnosti
- pracuje s odbornou pedagogickou literaturou, příslušnými právními normami a s jinými zdroji informací
- orientuje se v základních právních normách týkajících se vzdělávání v ČR, správně používá základní právní pojmy uplatňované ve školství
- uvede možnosti získání stupně vzdělání a kvalifikace v ČR
- orientuje se ve vzdělávací politice ČR v evropském kontextu i z hlediska svého budoucího uplatnění
- popíše vzdělávací soustavu ČR jako výsledek dlouhodobého historického vývoje
- orientuje se v důležitých historických etapách pedagogické historie
- charakterizuje vybrané pedagogické směry a zaujme stanovisko k možnostem jejich využití ve vlastní pedagogické práci
- charakterizuje v historickém kontextu roli pedagoga
- srovná vybrané alternativní pedagogické směry
- popíše vlastnosti pedagoga důležité pro jeho činnost a požadavky na jeho profesní kompetence
- porovná formy předškolního vzdělávání
- charakterizuje základní pedagogické dokumenty a pedagogickou dokumentaci mateřské školy a školského zařízení
- orientuje se v povinné i doporučené školské dokumentaci MŠ
- charakterizuje organizační strukturu a právní úpravu předškolního vzdělávání
- popíše vztah RVP PV (ZV) a školních vzdělávacích programů
- charakterizuje na základě znalosti kurikulárních dokumentů pojmy cíle, obsah a prostředky předškolního vzdělávání
- charakterizuje strukturu vzdělávacích cílů a vazbu mezi cíli, obsahem a strategiemi vzdělávání
- správně používá odborné pojmy týkající se projektování kurikula
- charakterizuje strukturu činností dítěte v předškolním věku
- popíše důležitost hry a hrových činností a význam hračky

- porovná pedagogické koncepce vzdělávání dětí v předškolním věku u nás a v jiných zemích
- charakterizuje funkce volného času a zájmových činností pro děti a dospělé, analyzuje pozitiva a rizika různého přístupu k využívání volného času u dětí
- porovná specifika jednotlivých organizačních forem zájmového vzdělávání a subjektů, které jej nabízejí
- popíše základní disciplíny speciální pedagogiky, používá správně vybrané pojmy speciální pedagogiky
- charakterizuje současné přístupy ke vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, charakterizuje jednotlivé skupiny z hlediska jejich vzdělávání
- zvolí vzdělávací činnost a vzdělávací strategii adekvátní dítěti se zdravotním postižením
- charakterizuje funkci a variabilitu rodiny v kulturním a historickém kontextu, popíše proměnu současné rodiny a její dopad na výchovu dětí a práci školy
- analyzuje vliv mimoškolního prostředí (komunity, společnosti, kultury atp.) na dítě a na práci pedagoga
- popíše, jak jsou zajištěny povinnosti a práva rodičů a dětí ve školních podmínkách
- popíše systém sociálně právní ochrany dítěte, posoudí na konkrétních příkladech, kdy jsou práva dětí porušována
- popíše sociálně-patologické projevy chování dětí, jejich příčiny, způsoby prevence (zejména ve vztahu ke své pedagogické činnosti) i právní důsledky
- popíše úlohu a postup školy a pedagoga v oblasti prevence sociálně patologických jevů dětí a ochrany dětí před trestnou činností páchanou na dětech
- charakterizuje multikulturní specifika, která je třeba při vzdělávání dětí respektovat
- uvede příklady přístupu ČR ke vzdělávání příslušníků národnostních menšin a cizinců
- popíše základní úkoly a povinnosti pedagogického pracovníka při zajišťování BOZP
- charakterizuje hygienické požadavky na činnosti mateřských škol a školských zařízení
- uvede povinnosti pedagoga a zaměstnavatele v případě pracovního úrazu a úrazu svěřených dětí [34].

Osnova probíraného učiva, v předmětu pedagogika pro obor Předškolní a mimoškolní pedagogika, v průběhu 1. – 4. ročníku je uvedena v Příloze B.

2.1.3 Didaktická analýza učebního textu

Z důvodu omezeného rozsahu práce byly z osnov učiva pro předmět Pedagogika vybrány tři základní kapitoly, které byly následně zpracovány do formy učebního textu. Návrh učebního textu se soustředí na kapitoly rodina, škola a jejich vzájemná spolupráce. Tyto okruhy byly zvoleny proto, že se domnívám, že jejich znalost je pro žáky střední pedagogické školy a jejich další studium, popřípadě budoucí povolání na pozici pedagoga nezbytná.

Před začátkem tvorby návrhu tohoto učebního textu jsem své záměry a cíle konzultovala s odborníkem v oboru a to s pedagožkou, která předmět pedagogika vyučuje na uvedené škole již několik let. Kromě užitečných rad, jsme se dozvěděla spousty dalších důležitých informací, které jsem následně využila při navrhování didaktického textu.

Didaktické text byl tvořen tak, aby po přečtení žák bez větších obtíží pochopil podstatu textu a následně si osvojil základní přehled uvedených informací o probíraném učivu. Při tvorbě učebního textu nebyly použity složité větné konstrukce a příliš odborná terminologie. Zaměřila jsem se na jednoduché kratší věty, které svou délkou a obsahem odpovídají úrovni a dovednostem žáka, pro kterého je text určen. Množství informací bylo upraveno tak, aby odpovídalo rozsahu základních znalostí potřebných pro absolvování předmětu a odpovídalo počtu hodin vymezených na dané téma.

2.2 UČEBNÍ TEXT

Učební text do předmětu Pedagogika pro Střední pedagogickou školu a střední zdravotnickou školu Krnov.

TÉMA: Vztahy rodiny a školy

[www.google.cz]

AUTOR: Mgr. Petra Suchá

ROK: 2014

OBSAH

OBSAH.....	2
ÚVOD.....	3
1. RODINA.....	4
1.1 POJEM RODINA A JEJÍ DEFINICE	4
1.2 KLASIFIKACE RODINY	5
1.3 FUNKCE RODINY	6
1.4 RODINA A PROSTŘEDÍ	7
1.5 PRÁVA A POVINNOSTI RODINY	8
2. ŠKOLA	11
2.1 POJEM ŠKOLA A JEJÍ DEFINICE	11
2.2 ZMĚNY VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU.....	12
2.3 KLASIFIKACE VZDĚLÁVÁNÍ	13
2.4 FUNKCE ŠKOLY	15
2.5 PRÁVA A POVINNOSTI ŠKOLY	17
3. SPOLUPRÁCE RODINY A ŠKOLY	20
3.1 DĚLBA PRAVOMOCÍ A ODPOVĚDNOSTI.....	20
3.2 OČEKÁVÁNÍ RODINY A ŠKOLY.....	21
3.3 VZTAHY MEZI ŠKOLOU A VĚŘEJNOSTÍ.....	21
3.4 TYPY RODIČŮ.....	23
3.5 PROSTŘEDKY KOMUNIKACE.....	24
3.5.1 Přímá komunikace	24
3.5.2 Nepřímá komunikace	26
SHRNUTÍ.....	29
SEZNAM LITERATURY	30

ÚVOD

Návrh učebního textu se soustředí na vybranou kapitolu „Vztahy rodiny a školy“ z obsahu učiva pro předmět pedagogika. Ve svých jednotlivých podkapitolách se věnuje pasážím o rodině, škole a jejich vzájemné spolupráci.

Správné pochopení a osvojení jednotlivých termínů a jejich úloh z kapitoly „Vztahy rodiny a školy“ je základním kamenem každého budoucího pedagoga.

Učební text obsahuje základní pojmy, které je nutné si osvojit v předmětu Pedagogika. Text není konstruován na pouhém výčtu informací o dané problematice, ale snaží se na jednotlivé pojmy nahlížet komplexněji a vystihnout tak jejich vzájemnou propojenost. Proto nepodceňujte význam následující kapitoly – její znalost je nezbytná pro další studium.

Navržený text obsahuje na konci každé kapitoly shrnutí nejdůležitějších informací. Dále je text doplněn o kontrolní otázky, které umožní žákovi nebo učiteli ověřit osvojení a pochopení problematiky učiva. Pro případné doplnění dalších informací nebo prohloubení probraného učiva je na konci učebního textu uveden seznam informačních zdrojů. Jednotlivé citace zdrojů nebyly zakomponovány přímo do učebního textu, aby zbytečně studenty nemátly.

Učební text byl následně upraven i po grafické stránce. Pro upozornění na důležité informace bylo použito tučné zvýraznění. Pro lepší grafickou odlišnost shrnutí jednotlivých kapitol bylo využito barevné podbarvení.

1. RODINA

1.1 POJEM RODINA A JEJÍ DEFINICE

Rodina je od svých počátků **základní společenskou jednotkou**, která má ve společnosti své pevné místo. Je nejdůležitějším činitelem ovlivňujícím jedince po celou dobu jeho vývoje. Rodina předkládá dítěti základní modely k napodobování a identifikaci. Začleňuje dítě do určitého způsobu života a předává mu vybrané sociální požadavky a normy. Tím dochází k socializaci dítěte v rodině a k jeho výchově. Každá rodina si vybírá různé modely, podle jejich způsobu života, jejich hodnotové orientace a jejich postojů.

Každá rodina je jedinečnou institucí, která je charakteristická specifickými a neopakovatelnými znaky. Na druhé straně můžeme popsat také několik všeobecných znaků, které jsou společné pro všechny rodiny:

- rodina je společensky uzavřená forma partnerského spoluzití
- členové rodiny mohou, ale nemusí spojovat příbuzenské vztahy
- většinou žijí v jedné domácnosti
- členové vzájemně spolupracují a pomáhají si
- dodržují rodinné tradice, zvyky, ap.

Rodina se neustále **vyvíjí, mění** a reaguje na změny společenských a ekonomických podmínek (např. změny v mužské a ženské sociální roli - snaha o nastolení rovnoprávnosti, vzestup rozvodovosti a opakovaných manželství, ...).

Vystihnout komplexní definici rodiny je velmi těžké vzhledem k složitosti definovaného jevu. Prakticky neexistuje jednotná a všeobecně přijímaná definice. Ani právní řád České republiky neobsahuje legální definici rodiny. Zde uvádíme dva různé typy definic:

Díváme-li se na **rodinu jako systém**, lze ji jednoduše definovat „*system je soubor částí a vztahů mezi nimi*“ [19, s. 24].

Další definice popisuje rodinu jako „*malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny manželskými, příbuzenskými nebo jinými obdobnými vztahy a především společným způsobem života*“ [10, s. 5].

1.2 KLASIFIKACE RODINY

Rodina je primární skupinou, v níž se od narození utváří osobnost dítěte, ale kde prožíváme všechny fáze svého života. V této kapitole se věnujeme pouze klasifikaci nepatologických forem rodiny.

Nejprve se rodíme a vyrůstáme v **rodině orientační** (výchozí), v níž jsme objektem výchovy a s níž většinou po celý život zůstáváme v kontaktu. Později zakládáme **rodinu reprodukční**, ve které sami přebíráme roli rodičů.

Z hlediska počtu generací, které v rodině žijí společně, můžeme rodinu členit na **rodinu velkou** (vícegenerační). Rodiče žijí společně nejen s dětmi, ale také s prarodiči, strýci, tetami a dalšími osobami. Chybí zde soukromí, jedna generace často zasahuje do života druhé, což vytváří četné konflikty. Jedná se o rodinu historicky starší, která byla u nás běžná ještě v první polovině 20. století a v některých zemích a lokalitách je rozšířena dodnes. Ve 20. století prochází rodina velkými změnami. Významně se mění struktura i společenská funkce rodiny. Od velké rodiny jde vývoj k **malé rodině**, kde žijí společně jen rodiče s dětmi. V současné době rodinu nejčastěji označujeme jako tzv. **úplnou nukleární rodinu** (rodiče a děti. Přesto je zřejmé, že si významné funkce zachovává v menších obcích **rodina širší** (prarodiče, sourozenci a další příbuzní).

Na základě rodinné struktury dělíme rodinu na **rodinu tradiční**. Jejím základem je manželský svazek a starost o děti. Rodinné vztahy v ní mají patriarchální charakter, který je založený na autoritě muže a podřízenosti dětí vůči rodičům. Tento model také poměrně přesně určuje pozici jednotlivých členů, jejich úlohy a povinnosti. I v současné době můžeme nalézt v našich podmínkách tradiční rodinu. Rodina tradiční byla poznamenána změnami na konci 80. let. Došlo k *demokratizaci* rodinných vztahů (rovnoprávnost z hlediska pohlaví i generace), *individualizaci* (přechod od vztahů daných původem člověka ke vztahům pramenícím z možnosti svobodné volby jednotlivce), *dynamizaci* (rodinný systém byl povolnější vůči změnám, které byly výsledkem společenského vývoje, i změnám v individuálním vývoje jednotlivce) a *pluralizaci* rodinných struktur a forem (složitější spektrum vztahů a forem založených na nových vzorcích chování). Na základě uvedených změn vyrostla **rodina moderní**.

Nejdůležitější posun vidíme v postojích dospělé populace k instituci rodiny. **Vztahové rodiny**, jejímž úkolem je především vytvářet prostor pro individuální rozvoj osobnosti každého člena, se na rozdíl od tradiční rodiny řídí „psychologickou“ logikou.

1.3 FUNKCE RODINY

Rodina je nejdůležitější společenská instituce, která zabezpečuje v životě jedince i celé společnosti nejjzákladnější funkce. Odedávna plní důležité funkce jako je:

Biologická, reprodukční funkce

Spočívá v zajišťování biologického trvání společnosti a v odevzdávání biologických vlastností. Hlavním smyslem **reprodukční funkce** je početí dítěte. Tato funkce však pomalu ztrácí své opodstatnění. Prožíváme období, kdy výrazně klesá porodnost. Ukazuje se, že mezi úplnými rodinami dlouhodobě klesá podíl rodin s větším počtem dětí než dvě. Dále se děti také rodí svobodným matkám nebo partnerům, kteří nebydlí ve společné domácnosti. Neustále přibývá mladých lidí, kteří volí jinou cestu než výchovu dětí.

Ochranná funkce

Rodina je útočištěm (poskytuje svým členům, dětem i dospělým ochranu). Zajišťuje členům rodiny ochranu a pomoc v běžných situacích v každodenním životě (společná domácnost, odpočinek) a dále pak především v situacích náročných, zátěžových (nemoc, ekonomická tíseň).

Emocionální funkce

Je nejzásadnější funkce a její význam stále roste. Je funkcí, kterou v prostoru rodiny **není možné nahradit** (rodina je nezastupitelná). Emocionální funkci v rodině dokáže plně zastávat pouze jedinec (rodič), který je dostatečně zralý, zodpovědný a dokáže zajistit trvalé citové zázemí pro všechny její členy. Emocionální jistota je potřebná nejen pro děti, ale také pro dospělé. Přesto může v některých kruzích vyzorovat, že do popředí vystupují spíše faktory ekonomické. Emocionální funkce zajišťuje členům rodiny osobní, emoční vztahy, vztahy vzájemného pochopení, uznání, podpory, pomoci a v neposlední řadě lásky. Poskytuje zázemí, potřebu klidu a uvolnění, sdílení společných zážitků, důvěrnosti a jistoty.

Ekonomická, materiální funkce

Ekonomická funkce rodiny po staletí patřila k velmi významné funkci. Rodina je také někdy označována jako ekonomická, často přímo výrobní jednotkou. Uspokojuje **základní potřeby dítěte** v raných stádiích jeho života. Ekonomická funkce zajišťuje základní hmotné potřeby rodiny. Plnění ekonomické funkce je podporováno státem prostřednictvím systému sociálního zabezpečení.

Socializační, výchovná funkce

Tuto funkci můžeme označit za nejdůležitější. **Socializace** zpravidla začíná v rodině. Rodina bývá první výchovnou skupinou, ve které se dítě osvojuje různé činnosti, přejímá sociální role,

normy a hodnoty společnosti. Rodina mu nabízí prostor pro seberealizaci; poskytuje vzory, příklad a modely; zakládá, rozvíjí i upevňuje odpovědnost, ohleduplnost a úctu a předává hodnotovou orientaci. Kontroluje chování a jednání svých členů a zajišťuje dodržování právních a morálních norem. Socializace umožňuje jedinci zařadit se do složitého života společnosti a kultury. Probíhá v průběhu celého života, nejvýraznější je však v dětství. V současné době je socializační funkce ovlivňována ve větší míře masmédií. Péče příslušející rodině je postupně předávána odborníkům a dalším institucím. V této funkci se také prolíná výchovné působení školy a rodiny, kdy má rodina snahu výchovu a vzdělávání přesunout na školu.

Všechny uvedené funkce mají svůj význam a většina z nich spolu úzce vzájemně souvisí. Různé rodiny plní funkce v odlišné míře a formě. Některé z nich se dají zastoupit nebo částečně nahradit, ale některé jsou nenahraditelné. Každé dítě má nárok na to, aby mu jeho otec a matka zajistili všechny potřebné funkce alespoň v takové míře, aby ho jejich nedostatek v dospělosti nevykloučoval na okraj společnosti.

1.4 RODINA A PROSTŘEDÍ

Rodina společně s jejími členy je ovlivňována širším prostředím, které vzájemně spolupůsobí při jejich vývoji. Rozlišujeme několik typů prostředí:

Mikrosystém: (z řeckého mikros = malý) Označuje se jako nejbližší prostředí, které působí na jedince bezprostředně. Zahrnuje zejména rodinu, skupinu dětí při hrách, školní třídu a družinu, sportovní oddíl nebo zájmový kroužek. Lze sem zařadit konkrétní způsoby rodinné komunikace, uplatňované výchovné principy, způsob trávení volného času, hospodaření s financemi, rozdělování činností spojených s chodem domácnosti.

Mezosystém: (z řeckého mezos = střední) Označuje se někdy jako lokální makroprostředí. Zahrnuje zejména obec, sídliště, jejich okolí, region s jeho podmínkami přírodními, ekonomickými, kulturními. Zabývá se především různým sociálním prostředím, ve kterém jsou členové rodiny zařazeni, vztahy mezi dvěma či více prostředími (např. vztahy a probíhající interakce mezi rodiči dítěte a třídní učitelkou).

Exosystém: prostředí, která přímo nepůsobí na členy rodiny, ale kde může docházet ke vzájemnému ovlivňování (působí na prostředí, v nichž jsou jednotlivci začleněni). Třeba změna vzdělávacího systému.

Makrosystém: (z řeckého makros = velký) Nejširší sociální prostředí, ve kterém rodina žije. Zahrnuje podmínky příslušné země a doby, kulturu, přírodní a společenské podmínky, patří

sem politické klima, vliv ekonomických změn (nezaměstnanost), celková společenská atmosféra.

1.5 PRÁVA A POVINNOSTI RODINY

Přesné znění práv a povinností rodiny je uvedeno v **občanském zákoníku**. Zde si uvedeme pouze několik základní práv a povinností a zaměříme se na práva a povinnosti rodiny vůči škole, které jsou uvedeny ve **školském zákoně**.

Jako zákonný zástupce dětí a nezletilých žáků, rodiče dětí, žáků, studentů a osob, jsou považovány osoby, které vůči zletilým žákům a studentům plní vyživovací povinnost.

Rodiče mají právo a povinnost předávat dítěti svůj hodnotový systém a představu o dobrém životě a k tomu užívat prostředky podle vlastní úvahy. Mohou mu však poskytnout prostor k diskusi či volbě jiných hodnotových systémů, ale také smí bránit dítěti v poznání hodnot a norem chování, které neakceptují. Děti musí být o hodnotách rodičů sami přesvědčeny, nesmí jim být vnucovány. Rodiče mají povinnost chránit dítě před vlivy, které by volbu dítěte omezovaly. Ve školském zákoně jsou uvedena některá práva, která jsou přiznána pouze rodičům a zákonným zástupcům. Ti mají právo na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání jejich dítěte; volit a být voleni do školské rady; vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se vzdělávání jejich dětí, přičemž jejich vyjádření musí být věnována pozornost; na informace a poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení v záležitostech týkajících se vzdělávání. Při pochybnostech o správném postupu školy či školského zařízení při výchově a vzdělávání mají právo učinit příslušné kroky ke zjednání nápravy, případně podání podnětu, stížnosti či petice, na jejichž základě bude provedena inspekční činnost v příslušné škole či školském zařízení.

Rodičovská zodpovědnost je v občanském zákoníku vymezena jako souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, při zastupování nezletilého dítěte při správě jeho jmění a další povinnosti. Přitom rodiče mají povinnost být v tomto procesu osobním životem a chováním příkladem svým dětem. To vše musí být zajištěno bez ohledu na to, zda v dané chvíli vykonávají nad dítětem bezprostřední dohled. Rodiče jsou povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Z rodičovské odpovědnosti přímo vyplývá řada práv, ale i povinností rodičů, aniž by byly konkrétně vymezeny školským zákonem. Zákonný zástupce má povinnost dbát, aby se dítě účastnilo povinné školní docházky. Je povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní

docházce v době stanovené a i nadále dohlížet na to, aby dítě povinnou školní docházku řádně plnilo. K tomu patří i omluva absencí. Na vyzvání ředitele školy nebo školského zařízení se musí osobně zúčastnit projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání dítěte nebo žáka; informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích dítěte nebo žáka nebo o jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání; oznamovat škole a školskému zařízení údaje a další údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost dítěte a žáka, a změny v těchto údajích.

Shrnutí:

Rodina: základní společenská jednotka, která má ve společnosti své pevné místo. Je nejdůležitějším činitelem ovlivňujícím jedince po celou dobu jeho vývoje.

„Rodina je malou skupinou osob, které jsou navzájem spojeny manželskými, příbuzenskými nebo jinými obdobnými vztahy a především společným způsobem života“.

Znaky rodiny:

- rodina je společensky uzavřená forma partnerského spoluzití
- členové rodiny mohou, ale nemusí spojovat příbuzenské vztahy
- většinou žijí v jedné domácnosti
- členové vzájemně spolupracují a pomáhají si
- dodržují rodinné tradice, zvyky, ap.

Klasifikace rodiny: rodina orientační x rodina reprodukční

rodina velká, širší x rodina malá x rodina úplná nukleární

rodina tradiční x rodina moderní

rodina vztahová

Funkce rodiny: různé rodiny plní funkce v odlišné míře a formě. Některé z nich se dají zastoupit nebo částečně nahradit, ale některé jsou nenahraditelné.

- biologická, reprodukční funkce
- ochranná funkce
- emocionální funkce
- ekonomická, materiální funkce
- socializační, výchovná funkce

Rodina a prostředí: rodina společně s jejími členy je ovlivňována širším prostředím, které vzájemně spolupůsobí při jejich vývoji.

- mikrosystém
- mezosystém
- exosystém
- makrosystém

Práva a povinnosti rodiny: jako zákonný zástupce dětí a nezletilých žáků, rodiče dětí, žáků, studentů a osob, jsou považovány osoby, které vůči zletilým žákům a studentům plní vyživovací povinnost.

- občanský zákoník
- školský zákon

Kontrolní otázky:

1. Vlastními slovy definuj pojem rodina a popiš základní znaky rodiny.
2. Jaký typ rodiny se nejvíce vyskytuje v dnešní době? Popiš její charakteristické rysy.
3. Vyjmenuj a popiš jednotlivé základní funkce rodiny.
4. Kterými typy prostředí je rodina ovlivňována? U každého prostředí uveď příklad oblasti, kterou si myslíš, že lze zařadit do daného prostředí.
5. Jaké dva hlavní zákony popisují práva a povinnosti rodičů?

2. ŠKOLA

2.1 POJEM ŠKOLA A JEJÍ DEFINICE

Škola (z řeckého schole = volná chvíle, volný čas) je **společenskou institucí**, která vytváří speciální sociální a socializační prostředí, odlišné od jiných sociálních institucí (rodina, média). Je druhým nejvýznamnějším sociokulturním činitelem výrazně působícím na rozvoj osobnosti. Někdy je škola označována jako „přechodná“ stanice mezi rodinou a společností.

Škola je instituce účelově vytvořená k realizaci řízené a systematické edukace. Kromě toho je charakteristická tím, že:

- se podílí na celkovém rozvoji jednotlivce
- je ochranné zařízení
- je formovatel lidských bytostí
- je nástroj sociální politiky
- je součástí životního prostředí dětí [15].

Každá škola je jedinečnou institucí, která je charakteristická svými individuálními znaky. Existuje však i několik všeobecných znaků, kterými se odlišuje od jiných výchovných institucí:

Východiska: více se věnuje obsahu učiva než dítěti a jeho schopnostem

Cíle: naučit co nejvíce učiva, méně pozornosti je věnováno tvořivosti žáků

Obsah: pevně stanovený učebními plány a osnovami

Vyučovací metody: převaha verbálních metod, výběr často závisí na učiteli

Vyučovací formy: vyučovací hodina má přesně vymezený čas a strukturu.

Činnosti žáků: řízené a usměrňované učitelem

Zdroj nových vědomostí: zpravidla učitel a učebnice

Hodnocení: známkami (mají malou informační hodnotu)

Systém předmětů: pevný, podle učebního plánu

Rozvrh hodin: pevný, ustálený

Zájmy žáků: pouze v mimoškolní činnosti (kroužky, soutěže)

Spolupráce s rodiči: malá vzájemná informovanost, rodina neovlivňuje práci školy, škola především podává informace o žákovi.

Učitel: organizátor práce, usměrňovatel, autorita pro žáky.

Uspořádání školy: tradiční, klasické třídy

Spolupráce s jinými školami: málo rozvinutá

Výběr žáků: většinou děti z regionu.

Podobně jako u rodiny ani v případě školy neexistuje jednotná všeobecně přijímaná definice. Zde si uvedeme několik definic:

Odborníci Evropského společenství vymezují školu jednoduše jako „*výchovně-vzdělávací zařízení*“ [15, s. 389].

Jiná definice zní „*škola nejčastěji znamená instituci, v níž jsou vyučovány děti školního věku*“ [15, s. 389].

Skutečná definice školy se nachází v německém *Meyers kleines Lexicon – Pädagogik* (1988): „*Škola (Schule) – Instituce ve veřejném (státním) nebo soukromém vlastnictví, v níž jsou dětem a mládeži zprostředkovávány v systematickém vyučování vědomosti a dovednosti, jež jim mají umožňovat samostatné životní činnosti v rámci státního a společenského uspořádání. Školy to poskytují z pravidla v určitém vymezeném čase, nacházejí se nezávisle na střídání žáků a učitelů na stejném místě a orientují se na příslušné formy výchovy a vzdělávání. Usilují o uskutečňování vymezených cílů vzdělávání a výchovy*“ [15, s. 389].

Škola vzniká kdekoliv a vždy, když se učitelé a studenti setkávají za účelem předávání, přijímání nebo osvojování výukových postupů.

Škola je jednou z institucí, kterou si společnost vytvořila k zajištění svých potřeb. Význam školy v životě společnosti dokládá i to, že její existence je zakotvena na úrovni ústavy. **Listina základní práv a svobod**, která je součástí ústavního pořádku České republiky, stanovuje že:

Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinna po dobu, kterou stanoví zákon.

Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.

2.2 ZMĚNY VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU

Po dobu své existence prošla škola řadou reforem týkajících se jak kvalitativních, tak i kvantitativních stránek. To je patrné již v československém školství, kdy bylo vytvořeno pět základních školských zákonů v průběhu několika let (1948, 1953, 1960, 1978, 1984).

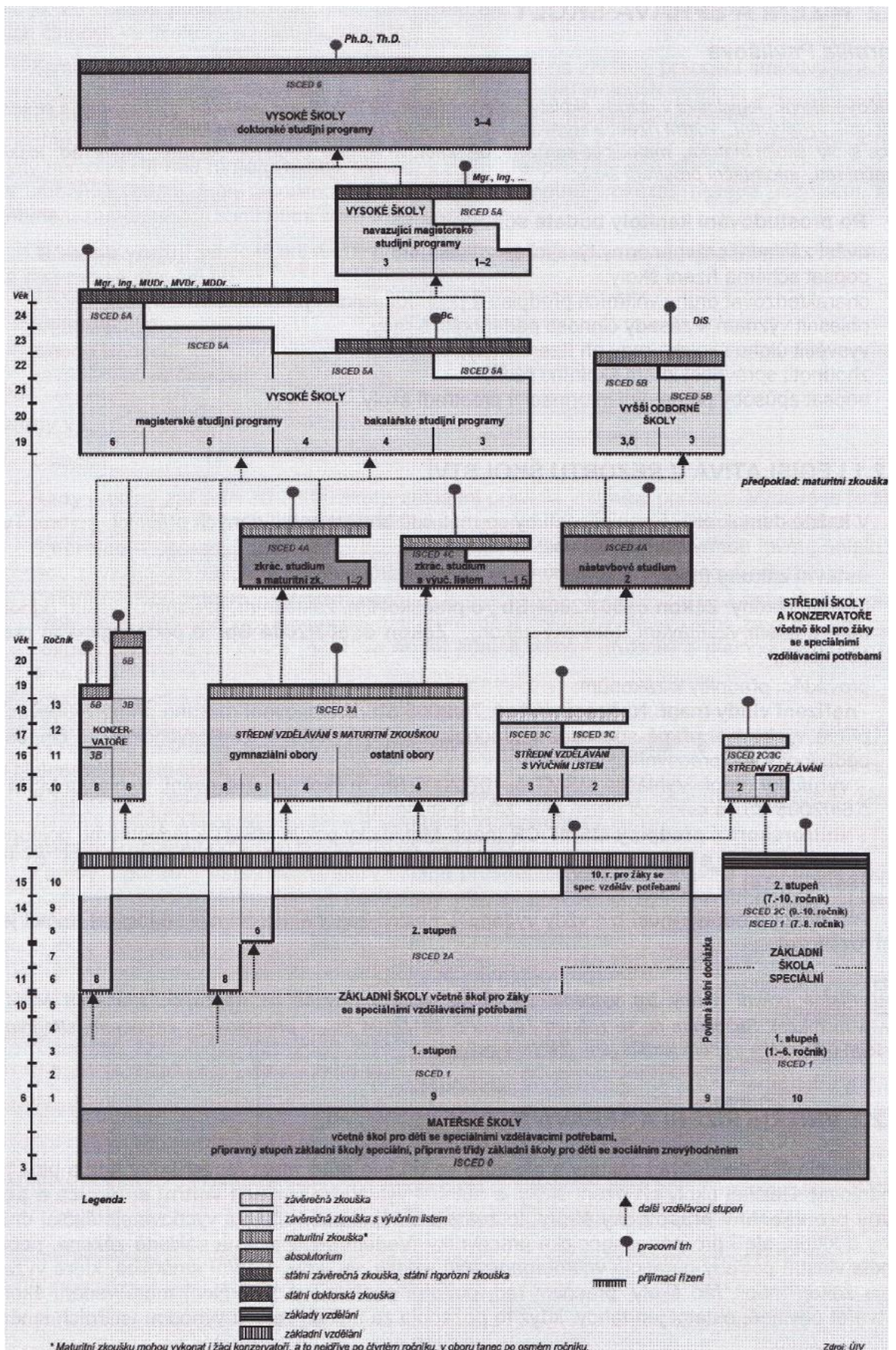
České školství patřilo mezi země s vyspělým vzdělávacím systémem. Po roce 1948 však došlo k zprerthání vazeb se západní Evropou, což mělo za následek jeho deformaci. Až v roce 1989 byla možnost pokusit se o transformaci českého školství a znovu zachytit nejnovější vzdělávací trendy ve vyspělých zemích EU. Začíná se vytvářet prostor pro iniciativu učitelů, dochází k demokratizaci prostředí školy. Vzdělávací systém se znovu učí reagovat na požadavky žáků, rodičů a proměnu ekonomické struktury.

2.3 KLASIFIKACE VZDĚLÁVÁNÍ

Školy se liší podle stupně, typů a druhů vzdělávání a jsou zaměřené na vzdělávání určitých věkových, sociálních a zájmových skupin (obr. 1). Vzhledem k odlišnosti vzdělávacích systémů se pro jejich základní srovnání používá mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání **ISCED** (*International Standard Classification of Education*). Česká republika klasifikaci ISCED také přijala a na jejím základě vytvořila tabulku zařazující jednotlivé druhy škol u nás podle této mezinárodní normy. Ta rozlišuje 7 stupňů podle úrovně a oboru vzdělávání (tab. 1). Kromě uvedených stupňů vzdělávání u nás v současné době dále existuje tzv. systém celoživotního vzdělávání, který se dnes rozšiřuje až do oblastí vysokého stáří (univerzity třetího věku).

Tab. 1 – Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání – ISCED [upraveno podle 1]

Kód	Úroveň vzdělání	Školský systém ČR
0	preprimární vzdělávání (ISCED 0)	předškolní vzdělávání (mateřská škola, speciální mateřská škola, přípravný stupeň základní školy speciální, přípravné třídy základní školy pro děti se sociálním znevýhodněním)
1	primární vzdělávání (ISCED 1)	první stupeň základní školy, první stupeň speciální základní školy
2	nižší sekundární vzdělávání (ISCED 2)	druhý stupeň základní školy, nižší ročníky víceletých gymnázií, konzervatoří
3	vyšší sekundární vzdělávání (ISCED 3)	čtyřleté gymnázium, vyšší ročníky víceletých gymnázií, střední odborné školy a střední odborná učiliště
4	postsekundární vzdělávání nižší než terciární vzdělávání (ISCED 4)	nástavbové studium, pomaturitní studium, zkrácené studium s výučním listem
5	první stupeň terciárního vzdělávání (ISCED 5)	vyšší odborné školy, vysokoškolské vzdělání (bakalářské, navazující magisterské, magisterské studijní programy)
6	druhý stupeň terciárního vzdělávání (ISCED 6)	doktorské studijní programy

Obr. 1 – Klasifikace školského systému [1]

2.4 FUNKCE ŠKOLY

Hlavním posláním školy a učitele je vytvářet podmínky podporující učení žáků. Škola je institucí, která především chrání dítě tím, že ho odděluje od světa dospělých.

Mezi požadavky kladené na školu patří především, aby poskytla dobrý všeobecný vzdělanostní základ a naučila schopnosti dále se učit a osvojovat si nové poznatky, čímž by bylo možné se celý život adaptovat na změny ve společnosti. Škola tak získala nové významné poslání.

Funkce školy vyjadřují, čím je pro společnost užitečná a co od ní mohou lidé vyžadovat. V současné době se nejčastěji hovoří o následujících funkcích:

Výchovná funkce

Její úkolem je **předávat kulturní vzorce chování** a hodnoty z generace na generaci. Výchovné procesy pomáhají formovat osobnostní vlastností (city, vůle, charakter), které se projevují v jednání nebo chování.

Vzdělávací funkce

Vzděláváním si lidé osvojují **vědomosti, dovednosti, návyky** a případně **postoje** z obsahu kultury (jazyk, věda, umění) a následně se nově nabyté znalosti učí používat.

Kvalifikační funkce

Škola vybavuje mladé lidi potřebnou mírou znalostí, rozvíjí schopnosti a dovednosti potřebné pro zvládnutí soukromého života a života ve společnosti. Poskytuje mu základní kulturní rozhled, **odbornou kvalifikaci**, zodpovědnost, ochotu pracovat a další vlastnosti požadované pro výkon v budoucím povolání.

Integrační funkce

Tuto funkci naplňuje škola tím, že podporuje vytváření postojů a dovedností umožňujících sociální styk, komunikaci a dorozumění nejen uvnitř školy, ale i v širší společnosti. Učí způsobům myšlení a zařazování jednotlivých poznatků do souvislostí. Školní výuka může mnohé kultivovat a rozvíjet, ale nemůže vytvořit „nového člověka“. Žák není produktem školy, ale jeho růst je ovlivňován nejrůznějšími sociálními vlivy.

Selektivní funkce

Selekce je prováděna na mnoha různých úrovních. První selekce probíhá už na začátku školní docházky a následně při přechodech do dalších vzdělávacích stupňů (přijímací řízení). Má přispět k rozdělení sociálních šancí jednotlivců. Může řadě jedinců usnadnit nebo naopak znesnadnit další kariéru.

Ochranná funkce

Škola by měla být **bezpečným prostředím**, které chrání studenty před sociálně patologickými vlivy. K této funkci se kromě bezpečného prostředí řadí zachování tajemství a znepřístupnění důvěrných informací. Ochranná funkce je ošetřena zákony a u nezletilých považována za samozřejmou.

Socializační funkce

Snaží se o začlenění mládeže do společnosti. **Procesem socializace** jedince, uvádí žáky do problémů všedního života, formuje potřeby jedince, vede žáky v souladu se společenskými hodnotami, normami a pravidly. Člověk získává ve škole určité způsoby chování a názory, utváří si vlastní obraz a učí se zastávat určité role.

Etická funkce

Škola určitým způsobem vštěpuje nebo vytváří etické hodnoty. Podílí se na mravním a právním vědomí mladé generace. Studenty seznamuje s určitými etickými a sociálními normami.

Enkulturační funkce

Škola připravuje žáky pro určitou kulturu a pomáhá jim vytvářet určitý obraz světa. Tím napomáhá jejich identifikaci se světem a sebou samým.

Časově organizační funkce

Student se učí hospodařit s vlastním časem a navyká si na pracovní rytmus v zaměstnání.

Personalizační funkce

Klade důraz na **proces personalizace** („právo“ na plný rozvoj osobnosti každého jedince). Přispívá k rozvoji osobních dispozic žáka na základě jejich seberealizace, formování a zařazení. Pro tento proces musí být zároveň vytvořené vhodné podmínky, škola musí být neustále otevřená novým nápadům, spontánní.

Legitimizační funkce

Napomáhá prostřednictvím školského života utvářet žádoucí vztah k politickému systému a nové generaci.

Resocializační, nápravná funkce

Resocializační funkce je uplatňována především ve speciálních školských zařízeních, která vznikají při vězeních pro mladistvé, nemocnicích, apod.

Všechny funkce mají svůj význam. Jejich uplatňováním je ovlivněn vývoj každého jedince. Díky těmto funkcím dochází k uspokojování jeho potřeb a z biologické bytosti se postupně stává bytost společenská.

2.5 PRÁVA A POVINNOSTI ŠKOLY

Škola jako instituce je ovlivňována školskou politikou, ekonomikou i konkrétními výchovně vzdělávacími požadavky různých subjektů.

Práva a povinnosti školy jsou zakomponovány v mnoha zákonech. Zde jsou uvedeny ty nejdůležitější:

- Zákon č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání
- Zákon č. 111/1998 SB., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících

Další informace obsahují **nařízení vlády** a **vyhlášky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR**. Práva a povinnosti školy kromě úředních dokumentů obsahují také **vnitřní směrnice** a **pokyny** pro všechny pracovníky školy (učitelé, vychovatelé školní družiny a klubu, nepedagogičtí pracovníci).

Škola má právo někdy i povinnost reagovat zejména na situaci, kdy jsou ohrožena práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu. Škola je oprávněna upozornit na závadné chování dětí nebo jejich rodiče, situace, kdy rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, kdy nezletilé osoby vedou zahálčivý nebo nemravný život (zanedbávají školní docházku, požívají alkohol, návykové látky).

Škola v omezeném rozsahu a na omezenou dobu přejímá odpovědnost za dítě (nikoli rodičovskou zodpovědnost). Rodiče však mají stále snahu na školu přenést převážnou část odpovědnosti za výchovu dítěte. Škola podle školského zákona zajišťuje bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb. Dále ze školského zákona vyplývá, že ředitel školy odpovídá za zajištění dohledu nad dětmi a nezletilými žáky ve škole.

Shrnutí:

Škola: je druhým nejvýznamnějším sociokulturním činitelem výrazně působícím na rozvoj osobnosti. Někdy je škola označována jako „přechodná“ stanice mezi rodinou a společností.

Odborníci Evropského společenství vymezují školu jednoduše jako „*výchovně-vzdělávací zařízení*“.

Znaky školy:

- podílí se na celkovém rozvoji jednotlivce
- je ochranné zařízení
- je formovatel lidských bytostí
- je nástroj sociální politiky
- je součástí životního prostředí dětí

Změny ve vzdělávacím systému: české školství patřilo mezi země s vyspělým vzdělávacím systémem. Po roce 1948 však došlo k zpřetrhání vazeb se západní Evropou, což mělo za následek jeho deformaci. Až v roce 1989 byla možnost pokusit se o transformaci českého školství a znovu zachytit nejnovější vzdělávací trendy ve vyspělých zemích EU.

Klasifikace vzdělávání: vzhledem k odlišnosti vzdělávacích systémů se pro jejich základní srovnání používá mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání **ISCED** (*International Standard Classification of Education*).

Funkce školy: díky těmto funkcím dochází uspokojování potřeb jedince a z biologické bytosti se postupně stává bytost společenská.

- výchovná funkce
- vzdělávací funkce
- kvalifikační funkce
- integrační funkce
- selektivní funkce
- ochranná funkce
- socializační funkce
- etická funkce
- enkulturační funkce
- časově organizační funkce
- personalizační funkce
- legitimizační funkce
- resocializační, nápravná funkce

Práva a povinnosti školy: škola jako instituce je ovlivňována školskou politikou, ekonomikou i konkrétními výchovně vzdělávacími požadavky různých subjektů. Práva a povinnosti školy jsou zakomponovány v mnoha zákonech.

- Zákon č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání
- Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících
- nařízení vlády a vyhlášky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR
- vnitřní směrnice a pokyny pro všechny pracovníky školy

Kontrolní otázky:

1. Vlastními slovy definuj pojem škola a popiš základní znaky školy.
2. Které dva významné roky v minulém století nejvíce ovlivnily české školství? Jaký měly dopad na vzdělávací systém?
3. Na základě které klasifikace můžeme porovnávat vzdělávací systém v ČR se zahraničními zeměmi? Na kolik stupňů a podle jakých parametrů rozděluje vzdělávací systém v ČR?
4. Vyjmenuj základní funkce školy? Vyber si podle vlastní úvahy tři nejdůležitější funkce a popiš je.
5. Jaké hlavní zákony, případně vyhlášky popisují práva a povinnosti školy?

3. SPOLUPRÁCE RODINY A ŠKOLY

3.1 DĚLBA PRAVOMOCÍ A ODPOVĚDNOSTI

Míra definování pravomocí a odpovědnosti rodičů a školy může být různá, od ostrého vymezení hranic působení až po situaci, kdy obě strany mají stejné právo.

Ve 20. století se škola stává institucí, bez které se rodina v podstatě neobejde. Ve škole se začíná učit i to, co dříve bylo předáváno v rodině (tělesné, duševní, sociální hodnoty). Klíčová úloha stále patří rodině, i když část jejich funkcí přebírá škola. Názor, že škola jen vzdělává a rodina jen vychovává, se považuje již za překonaný. V principu škola nikdy nemůže nahradit rodinu a rodina školu, ani jedna z institucí není zastupitelná.

Představy rodičů a učitelů o dělbě pravomocí a odpovědnosti jsou často rozdílné. Týká se to především oblastí:

Předávání poznatků (vzdělávání): škola má děti naučit základním poznatkům a dovednostem, sociálně-komunikativním dovednostem a dát jim všeobecný kulturní rozhled. Rodiče jednoznačně připisují odpovědnost za naplnění tohoto poslání škole.

Morální (a ideové) výchovy: úkolem školy je vysvětlit podstatu základních společenských, politických a ekonomických problémů, vymežit kritéria morálky. V této oblasti již častěji dochází k neshodám týkajícím se dělby pravomocí.

Předávání praktických poznatků a dovedností: učitelé mají děti naučit praktickým dovednostem (péče o vlastní zdraví až po technické dovednosti). Zde si rodiče většinou myslí, že tyto poznatky a dovednosti děti mohou získat i jinde, mimo školu.

Podle občanského zákoníku, mají ve výchově dětí rozhodující úlohu rodiče. Zároveň podle školského zákona se ve školách vykonává vzdělávání a výchova. Škola však zde úlohu rodičů nenahrazuje. Občanský zákoník také upozorňuje na to, že účastí dítěte na vzdělávání není a nemůže být žádným způsobem omezena rodičovská zodpovědnost. I ve chvíli, kdy se dítě účastní vyučování, jsou rodiče zodpovědní za péči o něj. **Rodiče tedy nesou odpovědnost nejen za výchovu svých dětí, ale i za jejich vzdělávání.** Proto by měli mít právo být informováni o výkonech a chování dítěte ve škole, a možnost vyjadřovat se k pedagogickému procesu.

Rodina a škola mají spolurozhodující význam při výchově dítěte. Rodiče by tedy měli respektovat zásahy další instituce a organizace podporujících jejich děti.

3.2 OČEKÁVÁNÍ RODINY A ŠKOLY

Očekávání rodičů od školy a školy od rodičů se většinou různí. To je způsobeno především tím, že cíle společnosti a cíle školy jsou odlišné. Na základě toho pak vznikají značné obtíže při jejich spolupráci.

Škola je instituce, do které společnost vkládá určitá očekávání a to především, že bude plnit své funkce (vzdělání a výchova dětí). **Rodiče očekávají od učitele**, že:

- dítě naučí vše bez problémů, dítě tak nebude domů nosit domácí úkoly a rodiče doma nebudou zastávat roli učitele
- vyřeší problémy ze školy ve škole a rodiče nebude obtěžovat a zatěžovat
- by měl mít dítě rád a měl by se chovat ke všem spravedlivě
- v případě problému rodičů s výchovou dítěte by měl být schopen poradit
- informace o dítěti bude podávat v soukromí a taktně

Od rodičů se očekává, že:

- dokážou vytvářet specifické podmínky pro úspěšnou školní socializaci svých dětí
- budou o ně pečovat, kontrolovat jejich pracovitost a připravenost do školy
- se zajímají o své děti a jejich volný čas
- se budou podílet na spolupráci se školou a udržovat kontakt jak se školou, tak s učitelem
- jsou ochotni spoluřešit problémy a plnit učitelovi požadavky.

3.3 VZTAHY MEZI ŠKOLOU A VĚŘEJNOSTÍ

Kvalita těchto vztahů závisí na **osobnostních rysech učitelů i rodičů**, jejich očekáváních a schopnosti nacházet společnou řeč. Vztahy mezi školou a rodinou jsou plné potenciálních nedorozumění a konfliktů. To vyplývá z odlišných zájmů rodiny a školy. Tyto vztahy jsou dále ovlivněny hodnotami vzdělání a školy ve společnosti (pohled na výchovu, politické cíle).

Postavení rodičů ve škole bylo dříve omezené. Ke kontaktu učitele a rodiče zpravidla docházelo při problémech jejich dítěte. Situace se výrazně změnila po roce 1989, kdy se názory rodičů a veřejnosti začaly brát v úvahu, umožnil se vstup rodičům do školy a rodiče se tak stávají aktivnějšími prvky činnosti školy. **Cílem školy** je:

- zvýšit počet rodičů, kteří budou se školou a učiteli aktivně spolupracovat
- zlepšit kvalitu vztahu mezi rodiči a ředitelem, učitelem
- rozšířit spolupráci školy a rodiny o další nové oblasti.

Škola a rodina by měly být vzájemně se doplňující instituce, které bezproblémově spolupracující na výchově a vzdělávání dítěte. Vzájemná spolupráce přispívá k:

- upevňování partnerského vztahu mezi rodinou a školou
- zvyšování komunikace
- rodičům umožňuje poznat škola
- škola získává informace k plánování společných aktivit
- zlepšení školní úspěšnosti dětí ve škole.

Ideální učitel má snahu s rodiči spolupracovat, zapojovat je do činnosti školy. Udrží s nimi pravidelnou komunikaci, předává jim informace o dítěti, o chodu školy, potlačuje roli odborník a považuje rodiče za rovnocenné partnery, naslouchá jejich problémům, přijímá jejich pohled na vzdělávací systém. I přes to, že rodiče nejsou odborníci, mají s výchovou jedince vlastní zkušenosti. Na druhé straně by rodiče neměli na učitele vyvíjet nátlak, přenášet na něj zodpovědnost za vlastní děti či zpochybňovat jeho profesionální připravenost. Obě strany by se měli vzájemně tolerovat a akceptovat. Realita je však samozřejmě trochu jiná. Ve vztazích mezi školou a rodinou je stále mnoho nejasného. Vzájemné poznání rodiny a školy je základní podmínkou v budování partnerství. Partnerství rodiny a školy může být efektivní tehdy, když bude mít vymezené určité pravidla a kompetence.

Na vztah školy a rodiny je možné nahlížet ve třech rovinách:

Vztah rodiny a školy na úrovni sociálních institucí

Tento vztah se zakládá na důležité společenské potřebě (povinná školní docházka). Rodiče akceptují, že jejich dítě je povinné nastoupit do školy a také přijímají fakt, že se školou musí na určité úrovni komunikovat. Rodina úlohu školy jako instituce plně respektuje.

Vztah rodiny a školy na úrovni sociálních organizací

Iniciátorem uvedené spolupráce je škola. Jde o snahu vytvořit určitou spolupráci školy a rodiny. Spolupráce rodiny a školy v této rovině probíhá na úrovni rady rodičů, školské rada.

Vztah rodiny a školy na úrovni osob (rodič a učitel)

Vytížení rodiče většinou nemají čas, ani zájem vstupovat do hlubšího vztahu se školou. Úkolem učitele je vzbudit zájem rodičů. Vztah rodiny a školy se odvíjí od spolupráce učitele s konkrétním rodičem.

Otevřenost školy vůči rodičům a veřejnosti je u nás přijímána velmi dobře. Ředitelé považují dobré vztahy s rodiči za prioritní. Zároveň existuje i mnoho bariér, které brání praktické realizaci. **Stále přetrvává určitá rezervovanost vztahů školy a rodiny, nedostatek důvěry a respektu jeden k druhému a nedostatek komunikace na obou**

stranách. Škola je označována za instituce velmi uzavřenou, podobně jako rodina, která však má právo na své soukromí. Škola zaujímá tento postoj zřejmě z důvodu, že vidí nebezpečí otevřenosti školy vůči rodičům především v jejich nadměrné přítomnosti ve škole. Ta by měla za následek pro děti ztrátu místa bez rodiny, došlo by k omezení možnosti osamostatňování a utváření zodpovědnosti.

3.4 TYPY RODIČŮ

Rodiče se ve vztahu ke škole mohou ocitnout v několika typech rolí:

Rodiče jako klienti (zákazníci)

Většinou si školu zvolí pro své dítě záměrně a přejí si, aby vedení přijímalo co nejkvalifikovanější učitele. Trvají na tom, že škola je povinna podávat jim informace. Dále zde sami mohou zastávat několik rolí:

- aktivně se zapojí do chodu školy a budou mít přímý vliv na rozvoj školy
- stanou se jedním z členů např. rodičovského sdružení, prostřednictvím kterého budou šířit své potřeby a názory
- odevzdají se do rukou odborníků, čímž vyjádří svou loajalitu.

Rodiče jako partneři

Vztah mezi oběma stranami je rovnoprávný, vzájemně se uznávají jako výchovní partneři dítěte. Rodiče zde působí jako:

výchovní partneři: v zájmu starostlivosti o dítě, jeho výchovu a vzdělání se radí s učiteli, vyměňují si informace a názory o jejich dítěti (jaké je, jak k němu přistupovat); pomáhají dítěti (vytváří mu vhodné podmínky) a také se věnují celé třídě svého dítěte.

sociální partneři: pokouší se ovlivňovat rozhodování o důležitých věcech ve škole; zapojují se do rodičovských aktivit na škole, vystupují ve prospěch rozvoje školy.

Partnerský vztah učitelů s rodiči je spíše ideálem než skutečností.

Rodiče jako občané

Typický vztah mezi občany (rodiče), kteří uplatňují svá práva a plní povinnosti vůči škole a státní institucí. Zajímají se o školu jejich dítěte i po skončení jeho docházky. Podle jejich úvahy by se škola dala využít i k jiným účelům, než jen vzdělávacím (poskytování poradenské činnosti pro rodiče). Upozorňují na důležitost občanské výchovy ve škole.

Další zvláštní skupinou rodičů jsou tzv. „**problémoví rodiče**“.

Kdysi byli za tento typ rodičů označováni rodiče ze sociálně či kulturně slabších vrstev. Dnes zde především řadíme takovou skupinu rodičů, která svým chováním a činy zpochybňuje

odbornost a profesionalitu učitelů, nevhodně spolupracuje nebo vůbec nespolupracuje se školou. Problémové rodiče může podle jejich postojů ke škole rozdělit do třech skupin:

„nezávislý“ rodiče: udržují minimální kontakt se školou; školní výsledky svých dětí sledují především zprostředkovaně; z hlediska důležitosti upřednostňují zájmové kroužky jejich dítě před domácí přípravou do školy; rodina má na vzdělávací výsledky dítěte větší vliv než škola.

„špatní“ rodiče: neprojevují zájem o výchovně-vzdělávací proces dětí, nezajímají se o výsledky a chování svých dětí ve škole; i přes opakované výzvy školy zanedbávají domácí přípravu dítěte na vyučování; své povinnosti dobře neplní ani v samotné rodině

„snaživí“ rodiče: přehnaně dítěti pomáhají s plněním školních povinností; účastní se různých střetnutí, dávají najevo podporu škole; na druhé straně se učitelé touto skupinou rodičů často cítí ohrožení, řeší s učiteli každou maličkost (časová náročnost komunikace) a neustále kritizují práci učitelů a vedení školy; jde o autoritativní rodiče, kteří by nejraději ve škole dominovali a kontrolovali celou spolupráci sami.

Nejčastěji se vyskytuje role rodiče jako klienta, dále pak role partnerská, problematická a nejméně role občana.

3.5 PROSTŘEDKY KOMUNIKACE

Škola vytváří prostory pro vzájemné setkávání, při nichž dochází k oboustranné výměně informací mezi školou a rodiči. Komunikace mezi školou a rodinou se realizuje různými formami. Zde se otevírá prostor pro uplatnění učitelových schopností navázat kontakt s rodiči.

Různé druhy kontaktů se od sebe odlišují mírou zprostředkovanosti (přímý x nepřímý styk), obsahovým zaměřením střetnutí, jejich sociálním vymezením (individuální x kolektivní) a jejich funkcí.

3.5.1 Přímá komunikace

Třídní schůzky: základní forma komunikace, časová dotace je poměrně malá (čtyřikrát za rok, jedna až dvě hodiny). Jedná se hlavně o odevzdání informací rodičům a individuální konzultaci na žádost rodičů. Za poslední dobu je patrná vysoká neúčast rodičů. Třídní schůzky mohou mít různou podobu (hromadné, individuální, netradiční – malé pohoštění, vytvoření příjemného prostředí).

Konzultační hodiny: mají obdobné cíle jako třídní schůzky. Jedná se především o možnost individuální konzultace v předem stanovenou dobu. Konzultační hodiny mají své výhody jak pro rodiče (ví, kdy může vyučujícího navštívit), tak pro učitele (rodiče se nedostaví např. v době vyučování). Konzultační hodiny je nutné stanovit na dobu, kdy má rodič možnost konzultaci stihnout.

Rada rodičů a rodičovské sdružení: umožňují hlouběji nahlédnout do práce školy. Svolávají se zpravidla čtyřikrát v průběhu školního roku. Nevznikají snadno a často. Role člena rada či sdružení bývá rodiči podceňována. Příčinou se uvádí nezájem veřejnosti o účast v radách, neochota věnovat část volného času řešení problémů (hospodářské, ekonomické, výchovné a vzdělávací, problémy a návrhy ze strany rodičů a pedagogů) jejich školy.

Účast rodičů ve vyučování: rodiče zde může fungovat v roli pozorovatele, asistenta, lektora, vedoucího kroužku apod. Je to velmi účinná forma sblížení s rodinou. Tato forma poznávání je v ČR méně obvyklá než v zahraničí.

Návštěva třídního učitele v rodině: je jednou z nejnáročnějších forem kontaktu učitele s rodinou. Předpokladem je souhlas rodičů s návštěvou. Této formy kontaktu se využívá velmi zřídka, především na základní škole v naléhavých případech, kdy rodiče mohou využít výhody domácího prostředí a bez zábran projednat problémy svého dítěte. Umožňuje učiteli získat přehled o prostředí, ve kterém žák žije, učí se, tráví volný čas a celkové rodinné atmosféře.

Mezi méně oficiální prostředky přímé komunikace můžeme zařadit:

Den otevřených dveří: dává rodičům i nově příchozím žákům možnost poznat prostory školy a učitele.

Besídky, školní slavnosti: žáci a učitelé zde prezentují školu jako instituci, která neklade důraz pouze na vědomosti, ale učí i řadě jiných zajímavých věcí.

Společenské večery, školní koncerty, plesy, divadelní představení, výstavy: začínají mít tradici na některých školách. Jsou místem neformálního setkávání učitelů a rodičů, může zde docházet k nápravě vzájemných vztahů.

Sportovní akce, zájmové kroužky, školní kluby, výlety, exkurze: jsou také formou spolupráce rodičů a školy.

Třídní a školní projekty: je dobré, když se sami rodiče mohou podílet na vzdělávání žáků.

Přednášky, kurzy pro rodiče (výuka jazyků), cvičení, poradenské konzultace: na seminářích můžeme rodičům vysvětlit a ukázat to, co se nám daří a zároveň rodičům sdělit, v čem jsou nutné další změny.

3.5.2 Nepřímá komunikace

Telefonický kontakt: by měl být využíván s mírou, jinak může obtěžovat na obou stranách. Je nutné si předem dohodnout pravidla komunikace (kdy nás mohou rodiče kontaktovat). Doporučuje se, krátce si poznamenat účel telefonátu.

Písemný kontakt: může probíhat prostřednictvím žákovské knížky, notýsků, sešitů, učebnic, časopisů, oběžníků, dopisů i vysvědčení. Ve většině případů písemnou formou informujeme rodiče o problémech a neprospívání jejich dítěte, což je chyba. Písemný kontakt přece může rodičům poskytnout i pozitivní správy (pěkně vypracovanou slohovou práci, apod.).

Elektronická komunikace: (webové stránky školy, e-mail, elektronické žákovské knížky) Multimediální internetová stránka školy obsahuje množství údajů o škole. Škola, tak o sobě dává vědět, poskytuje potřebné informace jak pro žáky, tak rodiče. Mohou se zde nacházet také učební materiály pro žáky, apod. V dnešní době je nutností komunikovat přes e-mail. Můžeme tak rodiče informovat o všem, co se ve škole děje, rozesílat jim školní noviny či informační listy. V současnosti je velkým trendem využívat elektronické žákovské knížky.

Dítě samo je důležitým zdrojem informací: prostřednictvím něho se odehrává větší část komunikace. Tím, jak dítě vypráví o škole (rodině) nebo jaké u něho pozorujeme patřičné znalosti, schopnosti, jeho chování, emoce, zájmy, jak chodí oblečené, nám již samo poskytuje základní informace o obou partnerech.

Dalšími zdroji nepřímé komunikace mohou být:

Školní nástěnka: je zdrojem obecných a aktuálních informací pro žáky i rodiče (výročí a události v kalendáři), jsou zde umístěny ukázky školních prací.

Informační leták: jeho prostřednictvím se škola prezentuje, dostává se tak do povědomí široké veřejnosti.

Školní noviny, časopis: umožňuje rodičům získat představu o dění ve škole z jiného úhlu pohledu. Obsahuje kalendář školních a třídních akcí, ohlédnutí za předchozím obdobím, různé články, fotografie z akcí či samotné výuky.

Rodiče i učitelé jsou různí a každému vyhovují jiné formy kontaktu. Rodiče na rozdíl od školy upřednostňují nepřímý způsob komunikace, většinou prostřednictvím dítěte. Ve škole je naopak kladen větší důraz na přímé kontakty, zejména třídní schůzky a konzultace.

Stále existují určité bariéry v komunikaci mezi školou a rodinou. To je způsobeno zřejmě nedostatkem vzájemné důvěry a respektu. Na jedné straně škola představuje relativně uzavřený systém sociálních interakcí, na druhé rodiče nemají čas na kontakt se školou.

Shrnutí:

Dělbba pravomocí a odpovědnosti mezi rodiče a školu: rodina a škola mají spolurozhodující význam při výchově dítěte. Představy rodičů a učitelů o dělbě pravomocí a odpovědnosti jsou však často rozdílné. Týká se to především oblastí:

- předávání poznatků
- morální (a ideové) výchovy
- předávání praktických poznatků a dovedností

Očekávání rodiny a školy: očekávání rodičů od školy a školy od rodičů se většinou různí. To je způsobeno především tím, že cíle společnosti a cíle školy jsou odlišné. Na základě toho pak vznikají značné obtíže při jejich spolupráci.

Vztahy mezi školou a veřejností: stále přetrvává určitá rezervovanost vztahů školy a rodiny, nedostatek důvěry a respektu jeden k druhému a nedostatek komunikace.

Cílem školy je:

- zvýšit počet rodičů, kteří budou se školou a učiteli aktivně spolupracovat
- zlepšit kvalitu vztahu mezi rodiči a ředitelem, učitelem
- rozšířit spolupráci školy a rodiny o další nové oblasti

Na vztah školy a rodiny je možné nahlížet ve třech rovinách:

- vztah rodiny a školy na úrovni sociálních institucí
- vztah rodiny a školy na úrovni sociálních organizací
- vztah rodiny a školy na úrovni osob (rodič a učitel)

Typy rodičů:

Rodiče se ve vztahu ke škole mohou ocitnout v několika typech rolí:

- Rodiče jako klienti (zákazníci)
- Rodiče jako partneři: výchovní partneři
sociální partneři
- Rodiče jako občané
- „Problémoví rodiče“: „nezávislý“ rodiče
„špatní“ rodiče
„snaživí“ rodiče

Prostředky komunikace: různé druhy kontaktů se od sebe odlišují mírou zprostředkovanosti (přímý x nepřímý styk), obsahovým zaměřením setkání, jejich sociálním vymezením (individuální x kolektivní) a jejich funkcí.

- Přímá komunikace: třídní schůzky
konzultační hodiny
rada rodičů a rodičovské sdružení
účast rodičů ve vyučování
návštěva třídního učitele v rodině

Mezi méně oficiálními prostředky přímé komunikace můžeme zařadit: den otevřených dveří; besídky, školní slavnosti; společenské večery, školní koncerty, plesy, divadelní představení, výstavy; sportovní akce, zájmové kroužky, školní kluby, výlety, exkurze; třídní a školní projekty; přednášky, kurzy pro rodiče (výuka jazyků), cvičení, poradenské konzultace, ...

- Nepřímá komunikace: telefonický kontakt
písemný kontakt
elektronická komunikace
dítě samo je důležitým zdrojem informací

Dalšími zdroji nepřímé komunikace mohou být: školní nástěnka; informační leták; školní noviny, časopis, ...

Kontrolní otázky:

1. Ve kterých oblastech se především liší představy rodičů a učitelů o dělbě pravomocí a odpovědnosti ve vzdělání a výchově? Ve zkratce tyto oblasti charakterizuj.
2. Co očekávají rodiče od školy a škola od rodičů? Uveď několik příkladů.
3. Jaké jsou cíle školy ke zlepšení vztahu školy s rodinou? Zamysli se nad danou problematikou a uveď několik příkladů, co by se dalo ještě zlepšit ve vztahu školy s rodinou?
4. Rozděli typy rodičů do skupin podle toho, jaké role zastávají ve vztahu ke škole. Která role rodičů je nečastější? Popiš ji.
5. Jaké znáš formy přímé a nepřímé komunikace školy s rodiči? Z každé uveď aspoň dva příklady a charakterizuj je?

SHRNUTÍ

Didaktický text má sloužit jako zdroj nových informací, z něhož si student osvojí základní vědomosti týkající se dané problematiky. Snažila jsem se, aby text obsahoval nejnovější poznatky a především byl pro žáky zajímavý a srozumitelný.

Jak se bude učební text uplatňovat ve vyučovacím procesu nebo jak bude konkrétně probíhat učení studentů z textu, záleží do značné míry na použitých metodách práce s textem.

SEZNAM LITERATURY

- [1] BENDL, S. et al. *Kapitoly ze školní pedagogiky a školní psychologie*. 1. vydání, Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2008. s. 237. ISBN 978-80-7290-366-5.
- [2] ČÁP, J.; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vydání, Praha: Portál, 2007. s. 655. ISBN 978-80-7367-273-7.
- [3] ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 1997. s. 415. ISBN 80-7066-534-3.
- [4] GILLERNOVÁ, I. et al. *Psychologické aspekty změn v české společnosti. Člověk na přelomu tisíciletí*. 1. vydání, Praha: Grada, 2011. s. 256. ISBN 978-80-247-2798-1.
- [5] HAVLÍK, R.; KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vydání, Praha: Portál, 2002. s. 174. ISBN 80-7178-635-7.
- [6] CHALUPOVÁ, A.; SUCHOŽOVÁ, E.; USTOHALOVÁ, T. *Hledáme možnosti partnerstva rodiny a školy*. 1. vydání, Prešov: Metodicko-pedagogické centrum, 2007. s. 61. ISBN 978-80-8045-467-8.
- [7] KALHOUS, Z. et al. *Školní didaktika*. 2. vydání, Praha: Portál, 2009. s. 447. ISBN 978-80-7367-571-4.
- [8] KOLLÁRIKOVÁ, Z. et al. *Předškolní a primární pedagogika = Předškolná a elementárna pedagogika*. 2. vydání, Praha: Portál, 2010. s. 455. ISBN 978-80-7367-828-9.
- [9] LACINOVÁ, L. Příručky o výchově pro rodiče. *Pedagogika*, 2004-, 54 (4), s. 355 – 371.
- [10] LOVASOVÁ, L. *Rodinné vztahy*. 1. vydání, Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. s. 34. ISBN 80-86991-66-0.
- [11] MAJERČÍKOVÁ, J. Rodina a její důvera k škole. *Pedagogika.sk*, 2011-, 2 (1). s. 9 – 27.
- [12] MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vydání, Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. s. 124. ISBN 80-901424-7-8.
- [13] MORAVCOVÁ-SMETÁČKOVÁ, I. Význam genderu v komunikačních strategiích rodiny a školy. *Pedagogika*, 2004-, 54 (4), s. 406 – 416.
- [14] MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání, Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. s. 323. ISBN 978-80-86429-87-8.
- [15] PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 4. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Portál, 2009. s. 481. ISBN 978-80-7367-503-5.
- [16] RABUŠICOVÁ, M. Postavení rodičů jako výchovných a sociálních partnerů školy (shrnutí některých výsledků z výzkumného projektu). *Pedagogika*, 2004-, 54 (4), s. 326 – 341.

- [17] RABUŠICOVÁ, M. et al. Role rodičů ve vztahu ke škole – empirická zjištění. *Pedagogika*, 2003-, 53 (3), s. 309 – 320.
- [18] RABUŠICOVÁ, M.; EMMEROVÁ, K. Role rodičů ve vztahu ke škole – teoretické koncepty. *Pedagogika*, 2003-, 53 (2), s. 141 – 151.
- [19] SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. přepracované vydání, Praha: Portál, 2007. s. 219. ISBN 978-80-7367-250-8.
- [20] ŠTECH, S. Pojetí vztahu rodiny a školy. *Pedagogika*, 2004-, 54 (4), s. 372 – 373.
- [21] ŠTECH, S. Angažovanost rodičů ve školní socializaci dětí. *Pedagogika*, 2004-, 54 (4), s. 374 – 388.
- [22] ŠTECH, S. Vývoj poznatků o vztahu rodiny a školy. *Československá psychologie*, 1997-, 41 (6), s. 487 – 502.
- [23] VIKTOROVÁ, I. Změny rodičovského vztahu ke škole a vzdělávání dětí. *Pedagogika*, 2004-, 54 (4), s. 389 – 405.
- [24] VOJTÍŠKOVÁ, K. Interakce rodiny a školy pohledem matek. *Pedagogika*, 2010-, 60 (2), s. 115 – 126.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- [25] ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Vztah rodičů a školy pohledem práva* [online]. Dostupný z:
<http://www.iustin.cz/files/skolinsp.pdf> (31. 3. 2014)
- [26] DETI A MY. 2/2002. *Komunikace mezi rodinou a školou* [online]. 2002, (2). Dostupný z:
<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=323> (31. 3. 2014)
- [27] GAJDOŠOVÁ, E. *Spolupráca školy s rodinou* [online]. Dostupný z:
<http://www.aspsr.sk/dokumenty/spolupraca.pdf> (31. 3. 2014)
- [28] HOŠTIČKA, J. *Komunikace mezi školou a rodiči žáku* [online]. Metodický portál: Články, 2006. ISSN 1802-4785. Dostupný z:
<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/620/KOMUNIKACE-MEZISKOLOU-A-RODICI-ZAKU.html/> (31. 3. 2014)

[29] KMEŤ, P. *Spolupráca rodiny a školy a jej odraz v časopise pedagogika v rokoch 1999 – 2004* [online]. Dostupný z:

<http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.pulib.sk%2Fweb%2Fkniznica%2Felpub%2Fdokument%2FSlancova%2Fsubor%2Fkmet.pdf&ei=hnY9U76JO-eN7AbU-oGQCQ&usg=AFQjCNFH--bo8gZOkvMwpcOzlPpzlVoqw&bvm=bv.63934634,d.ZGU> (31. 3. 2014)

[30] SCHOLZOVÁ, C. *Význam spolupráce rodiny a školy* [online]. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2012. Dostupný z:

http://shared.mpc-edu.sk/web/OPSOSO%20III.%20kolo%20vyzvy%20na%20poziciu%20Odborny%20poradca%20vo%20vzdelavani/OPS_Scholzova%20Carmen%20-%20Vyznam%20spoluprace%20rodiny%20a%20skoly.pdf (31. 3. 2014)

ZÁVĚR

V závěrečné práci jsem se věnovala návrhu učebního textu do předmětu Pedagogika, vyučovaném na Střední pedagogické škole a Střední zdravotnické škole Krnov. Z důvodu rozsáhlého obsahu učiva předmětu Pedagogika jsem se zaměřila na stěžejní téma „Vztahy rodiny a školy“, kde jsme se následně soustředila na tři významné podkapitoly o rodině, škole a jejich vzájemné spolupráci.

V teoretické části jsem se nejprve pokusila o vymezení pojmu učebnice. Popsala jsem zde funkci, strukturu a didaktickou vybavenost učebnice. Následně jsem se zaměřila na samotný obsah učebnice neboli didaktický text, jeho vlastnosti a způsob učení z textu. V této části jsem se snažila objasnit, jak by měla vypadat a co by měla obsahovat správně navržená učebnice.

Další část je věnována rozboru navrženého učebního textu. Jsou zde uvedeny konkrétní informace o tom, komu je učební text určen, pro jakou školu a konkrétní obor je navržen. Dále jsou zde popsány osnovy předmětu Pedagogika. Na konci se stručně věnuji didaktické analýze.

V poslední fázi jsem se zabývala návrhem samotného učebního textu. Při jeho konstrukci jsem využila nejen konkrétních informací o zpracovávané problematice, ale také jsem zde aplikovala poznatky uvedené v teoretické části. Učební text je členěn do několika částí: obsah, úvod, kapitoly týkající se konkrétního tématu, shrnutí, kontrolní otázky, souhrn a seznam literatury.

Cílem této práce bylo především vytvořit učební text, který by byl pro čtenáře, kterým je určen, srozumitelný a zajímavý, svým obsahem a strukturou odpovídal jejich schopnostem a především posloužil jako zdroj nových informací.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] BENDL, S. et al. *Kapitoly ze školní pedagogiky a školní psychologie*. 1. vydání, Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2008. s. 237. ISBN 978-80-7290-366-5.
- [2] ČÁP, J.; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vydání, Praha: Portál, 2007. s. 655. ISBN 978-80-7367-273-7.
- [3] ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 1997. s. 415. ISBN 80-7066-534-3.
- [4] GILLERNOVÁ, I. et al. *Psychologické aspekty změn v české společnosti. Člověk na přelomu tisíciletí*. 1. vydání, Praha: Grada, 2011. s. 256. ISBN 978-80-247-2798-1.
- [5] HAVLÍK, R.; KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vydání, Praha: Portál, 2002. s. 174. ISBN 80-7178-635-7.
- [6] CHALUPOVÁ, A.; SUCHOŽOVÁ, E.; USTOHALOVÁ, T. *Hledáme možnosti partnerstva rodiny a školy*. 1. vydání, Prešov: Metodicko-pedagogické centrum, 2007. s. 61. ISBN 978-80-8045-467-8.
- [7] KALHOUS, Z. et al. *Školní didaktika*. 2. vydání, Praha: Portál, 2009. s. 447. ISBN 978-80-7367-571-4.
- [8] KOLLÁRIKOVÁ, Z. et al. *Předškolní a primární pedagogika = Predškolská a elementárna pedagogika*. 2. vydání, Praha: Portál, 2010. s. 455. ISBN 978-80-7367-828-9.
- [9] LACINOVÁ, L. Příručky o výchově pro rodiče. *Pedagogika*, 2004-, 54 (4), s. 355 – 371.
- [10] LOVASOVÁ, L. *Rodinné vztahy*. 1. vydání, Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. s. 34. ISBN 80-86991-66-0.
- [11] MAJERČÍKOVÁ, J. Rodina a její důvera k škole. *Pedagogika.sk*, 2011-, 2 (1). s. 9 – 27.

- [12] MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vydání, Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. s. 124. ISBN 80-901424-7-8.
- [13] MORAVCOVÁ-SMETÁČKOVÁ, I. Význam genderu v komunikačních strategiích rodiny a školy. *Pedagogika*, 2004-, 54 (4), s. 406 – 416.
- [14] MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání, Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. s. 323. ISBN 978-80-86429-87-8.
- [15] PETTY, G. *Moderní vyučování*. 5. vydání, Praha: Portál, 2008. s. 380. ISBN 978-80-7367-427-4.
- [16] PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 4. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Portál, 2009. s. 481. ISBN 978-80-7367-503-5.
- [17] PRŮCHA, J. *Učebnice: teorie a analýza edukačního média*. 1. vydání, Brno: Paido, 1998. s. 148. ISBN 80-85931-49-4.
- [18] RABUŠICOVÁ, M. Postavení rodičů jako výchovných a sociálních partnerů školy (shrnutí některých výsledků z výzkumného projektu). *Pedagogika*, 2004-, 54 (4), s. 326 – 341.
- [19] RABUŠICOVÁ, M. et al. Role rodičů ve vztahu ke škole – empirická zjištění. *Pedagogika*, 2003-, 53 (3), s. 309 – 320.
- [20] RABUŠICOVÁ, M.; EMMEROVÁ, K. Role rodičů ve vztahu ke škole – teoretické koncepty. *Pedagogika*, 2003-, 53 (2), s. 141 – 151.
- [21] SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. 2. rozšířené a aktualizované vydání, Praha: Grada, 2007. str. 322. ISBN 978-80-247-1821-7.
- [22] SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. přepracované vydání, Praha: Portál, 2007. s. 219. ISBN 978-80-7367-250-8.
- [23] ŠTECH, S. Pojetí vztahu rodiny a školy. *Pedagogika*, 2004-, 54 (4), s. 372 – 373.

[24] ŠTECH, S. Angažovanost rodičů ve školní socializaci dětí. *Pedagogika*, 2004-, 54 (4), s. 374 – 388.

[25] ŠTECH, S. Vývoj poznatků o vztahu rodiny a školy. *Československá psychologie*, 1997-, 41 (6), s. 487 – 502.

[26] VIKTOROVÁ, I. Změny rodičovského vztahu ke škole a vzdělávání dětí. *Pedagogika*, 2004-, 54 (4), s. 389 – 405.

[27] VOJTÍŠKOVÁ, K. Interakce rodiny a školy pohledem matek. *Pedagogika*, 2010-, 60 (2), s. 115 – 126.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

[28] ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Vztah rodičů a školy pohledem práva* [online]. Dostupný z:

<http://www.iustin.cz/files/skolinsp.pdf> (31. 3. 2014)

[29] DETI A MY. 2/2002. *Komunikace mezi rodinou a školou* [online]. 2002, (2). Dostupný z:

<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=323> (31. 3. 2014)

[30] GAJDOŠOVÁ, E. *Spolupráca školy s rodinou* [online]. Dostupný z:

<http://www.aspsr.sk/dokumenty/spolupraca.pdf> (31. 3. 2014)

[31] HOŠTIČKA, J. *Komunikace mezi školou a rodiči žáku* [online]. Metodický portál: Články, 2006. ISSN 1802-4785. Dostupný z:

<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/620/KOMUNIKACE-MEZISKOLOU-A-RODICI-ZAKU.html/> (31. 3. 2014)

[32] KMEŤ, P. *Spolupráca rodiny a školy a jej odraz v časopise pedagogika v rokoch 1999 – 2004* [online]. Dostupný z:

<http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.pulib.sk%2Fweb%2Fkniznica%2Felpub%2Fdokument%2FSlancova%2Fsubor%2Fkmet.pdf&ei=hnY9U76JO-eN7AbU-oGQCQ&usg=AFQjCNFH--bo8gZOkvMwpcOzlPpflVoqw&bvm=bv.63934634,d.ZGU> (31. 3. 2014)

[33] SCHOLZOVÁ, C. *Význam spolupráce rodiny a školy* [online]. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2012. Dostupný z:

http://shared.mpc-edu.sk/web/OPSOSO%20III.%20kolo%20vyzvy%20na%20poziciu%20Odborny%20poradca%20vo%20vzdelavani/OPS_Scholzova%20Carmen%20-%20Vyznam%20spoluprace%20rodiny%20a%20skoly.pdf (31. 3. 2014)

[34] Střední pedagogická škola a střední zdravotnická škola Krnov. Dostupný z:

<http://www.spgs-szs.cz/> (31. 3. 2014)

PŘÍLOHY

Příloha A – *Učební plán studijního oboru Předškolní a mimoškolní pedagogika*

Příloha B – *Učební osnova předmětu Pedagogika*

PŘÍLOHA A

Učební plán

Název školy:	Sřední pedagogická škola a Sřední zdravotnická škola, Krnov, příspěvková organizace
Adresa školy:	794 01 Krnov, Jiráskova 1a
Název ŠVP:	Předškolní a mimoškolní pedagogika
Kód a název oboru:	75-31-M/01 Předškolní a mimoškolní pedagogika
Délka vzdělání:	4 roky
Forma vzdělávání:	denní
Platnost ŠVP:	od 1. 9. 2012 počínaje 1. ročníkem

název předmětu	zkratka	1.	2.	3.	4.	celkem týdenní	celkem za studium
Povinné předměty							
Český jazyk a literatura	ČJL	3	3	3	3	12	384
Cizí jazyk	CIJ	3	3	3	3	12	384
Dějepis	DEJ	2	1	0	0	3	96
Občanská nauka	OBN	1	1	1	1	4	128
Fyzika	FYZ	1	0	0	0	1	32
Chemie	CHE	1	0	0	0	1	32
Biologie	BIO	0	2	1	0	3	96
Matematika	MAT	2	2	2	2	8	256
Tělesná výchova	TEV	2	2	2	2	8	256
Výpočetní technika	VPT	0	2	2	1	5	160
Ekonomika	EKO	0	0	1	1	2	64
Pedagogika	PED	2	2	2	2	8	256
Psychologie	PSY	2	2	2	2	8	256
Didaktika pedagogických činností	DPČ	1	3	5	0	9	288
Didaktika dramatické výchovy	DDV	2	2	0	0	4	128
Didaktika hudební výchovy	DHV	2	2	2	2	8	256
Didaktika pracovní výchovy	DPV	0	0	2	0	2	64
Didaktika tělesné výchovy	DTV	1	1	1	1	4	128
Didaktika výtvarné výchovy	DVV	2	2	2	2	8	256
Didaktika cizího jazyka	DCJ	0	0	0	1	1	32
Environmentální inspiromat	EVI	1	0	0	0	1	32
Jazykové a literární praktikum	JLP	2	2	0	0	4	128
Hra na hudební nástroj	HNN	2	2	2	2	8	256

Zeměpis	ZEM	0	0	0	2	2	64
Sborový zpěv	SBZ	1	0	0	0	1	32
Volitelné předměty							
Literární seminář (I.)	LIS	0	0	0	1	1	32
Seminář biologie (I.)	BIS	0	0	0	0	0	0
Společenskovední seminář (II.)	SVS	0	0	1	1	2	64
Matematický seminář (II.)	MAS	0	0	0	0	0	0
Výtvarná výchova specializace (III.)	VVS	0	0	0	2	2	64
Hudební výchova specializace (III.)	HVS	0	0	0	0	0	0
Tělesná výchova specializace (III.)	TVS	0	0	0	0	0	0
celkem		33	34	34	31	132	4224

Přehled rozvržení týdnů ve školním roce

Činnost	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník
Vyučování dle rozpisu učiva	32	32	32	32
Sportovní kurzy	2	2	1	
Odborná praxe	3	4	4	4
Maturita				2
Časová rezerva	3	2	3	
Celkem	40	40	40	38

[34]

PŘÍLOHA B

Osnova učiva (1. – 4. ročník, 2 hodiny/týdně)

Obecná pedagogika

Současná školská soustava v ČR

Komparativní pedagogika

Dějiny pedagogiky

Postavení učitele v historii

Alternativní pedagogické systémy

Osobnost pedagoga ve VVP

Školská právní legislativa

Předškolní pedagogika

RVP a ŠVP v MŠ

Legislativa předškolního vzdělávání

Školská dokumentace v MŠ

Hra a hračka

Komparativní pedagogika – MŠ u nás a ve světě

Pedagogika volného času

Zájmové vzdělávání

Obecná speciální pedagogika

Vývoj speciální pedagogiky v historii

Přístup k handicapovaným jedincům v historii a jejich integrace dnes

Jednotlivé obory a oblasti speciální pedagogiky

Vzdělávání a výchova znevýhodněných jedinců

Sociální pedagogika

Rodinná výchova

Systém náhradní rodinné péče

Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě

Sociálně patologické jevy

Národnostní menšiny a jejich postavení v našem školském systému

Základní pravidla BOZP v práci pedagogického pracovníka

- pracovněprávní problematika BOZP v práci učitele
- bezpečnost a ochrana zdraví pracovníků a dětí

- hygiena, prevence úrazů, nemoci, nezdravých návyků a závislostí
- bezpečnost používání pomůcek a technických zařízení [34]